

דרשת
שבת הגדול

מאת
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנת תשע"ו לפ"ק

יוצא לאור ע"י
מוכז מועדני מלך וויזן
גליון תתקמ"ו

נתנדב ע"י ידידינו
מוה"ר שמואל ראאב הי"ו

לעילוי נשמת

אביו הרה"ח ר' משה יצחק ב"ר שלמה ע"ה
נפטר ו' טבת תשס"ד לפ"ק

אמו מרת בילא קראסל ב"ר שמואל ע"ה
נפטרה ז' דחנוכה תשע"ד לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

להשיג אצל
מכון מעדני מלך וויען

185 Wilson St.
Brooklyn N.Y. 11211
718.388.1751.#117

דברי תורה

דרשת שבת הגדול תשע"ו לפ"ק

פלפול בסוגיא דשבירת עצם בפסח

(פסחים פה.)

א.

ומקשין העולם, דהגמרא (שם ו.) אמרו, תניא שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום, רבי שמעון בן גמליאל אומר שתי שבתות. מאי טעמא דתנא קמא, שהרי משה עומד בפסח ראשון ומוזהיר על הפסח שני [דהיינו שלשים יום שהוא בי"ד באייר], שנאמר (במדבר כ-ט) ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו, וכתוב (שם ט-ו) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ע"כ. וכתבו התוספות (די"ה ומוזהיר) אף על גב שעל ידי שאילתו הווקק לומר להן, מכל מקום לא היה צריך להאריך, אלא אל תעשו פסח ותו לא ע"כ.

ומעתה קשה איך יליף דשואלין ודורשין מהא שעמד משה ומוזהיר אז על דיני פסח שני, הלא איכא למימר דצריך היה לצוותם בפרשה זו

בגמרא (פסחים פה.) תניא ועצם לא

תשברו בו (שמות יב-מו), אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח, ומה אני מקיים ואכלו את הבשר בלילה הזה (שם יב-ח), בבשר שעל גבי העצם [אבל מוח לא], או אינו אלא בבשר שבתוך העצם, ומה אני מקיים ועצם לא תשברו בו, כעצם שאין בו מוח, אבל כעצם שיש בו מוח שובר ואוכל, ואל תתמה, שהרי יבא עשה וידחה לא תעשה, כשהוא אומר (במדבר ט-יב) ועצם לא ישברו בו בפסח שני, שאין תלמוד לומר [שלא הוצרך ללמד איסור שבירה], שהרי כבר נאמר (שם) ככל חקת הפסח יעשו אותו, הוי אומר אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח ע"כ. וכתבו התוספות (די"ה כשהוא) דבגמרא (זבחים צז:) יליף מזה, דאין עשה דוחה לא תעשה בקדשים, מדכתב רחמנא גבי פסח ועצם לא תשברו בו ע"כ.

סלקא אדעתיה דעשה דאכילת פסח דחי הלאו דשבירת עצם, הלא אפשר לקיים שניהם על ידי גומרתא, דהשורף בעצמות אין בו משום שבירת עצם [כדאיאתא לעיל (פד): שאמרו וניתי גומרתא וניחות עליה ונקלה, ונפקוה למוח דידיה ונמנו עליה, דהא תניא אבל השורף בעצמות והמתך בגידין אין בו משום שבירת עצם], וקיימא לן (שבת קלג.) דהיכא דיכול לקיים שניהם לא אתי עשה ודחי לא תעשה. ותירץ רבינו חיים להרשב"א, דלרבא שפירש לעיל בגומרתא אסור משום הפסד קדשים אתי שפיר ע"כ.

וביאורו דאמרינן לעיל (פד) דאסור להניח גומרתא, אביי אמר משום פקע [שמא מחמת הגחלת יפקע במקום אחר, ואין זו שריפה אלא שבירה], רבא אמר משום הפסד קדשים, דקא מפסיד ליה בידים, דלמא אכיל נורא ממוח דידיה [שמפסיד המוח ושורפו בידים, ומוטב שיפסל מאליו] ע"כ. ואם כן לאביי דהאיסור של גומרתא הוא משום פקע, דהוי רק ספק, מן התורה אין בו איסורא. ולא עוד אלא שגם אם יפקע, הרי זה רק לאחר זמן שהניח הגחלת, והוי רק גרמא, ואין בו איסורא מן התורה. [כן כתוב בשו"ת רבי עקיבא איגר (תנינא סימן קלג) דכיון דהוי רק ספק, הרי קיימא לן כרבי שמעון דבכל התורה דבר שאין מתכוין מותר היכי דליכא פסיק רישא, ורק מדרבנן אסור שמא יניח גומרתא הרבה בענין דהוי פסיק רישא עכ"ל].

משום דין הנוגע לפסח ראשון, דאלמלא קרא ועצם לא ישברו בו דכתיב פסח שני, היינו אומרים דבעצם שיש בו מוח אתי עשה דאכילת פסח ודוחה הלא תעשה של ועצם לא ישברו, על כן עמד משה והודיע להן דיני פסח שני, כדי ללמדם דאף עצם שיש בו מוח לא ישברו, וזה נוגע גם לפסח ראשון, ואיך ילפינן מכאן דשואלין ודורשין שלשים יום קודם החג.

ובאור חדש (שם) כתב ליישב, דצריכין לומר דהך תנא דיליף מפרשה זו דשואלין ודורשין, לית ליה כהך תנא דמוקי קרא של פסח שני לרבות שבירת עצם שיש בו מוח, אלא מוקי לה לדרשה אחריתא, כתנא קמא דאיסי בן יהודה (שם צה.) דמוקי להך קרא דעצם לא ישברו בו הנאמר בפסח שני, לכלל ופרט גבי דיני פסח שני ע"ש. ושפיר יליף מהא דמשה עומד ומוזהיר בפסח ראשון על פסח שני, דשואלין ודורשין שלשים יום קודם החג, כיון דאין בפרשה זו שום דבר הנוגע לפסח ראשון עכ"ד. אמנם לפי זה אכתי צריך ביאור, דאם כן מנא ליה להאי תנא לרבות שבירת עצם שיש בו מוח, דכיון דמוקי האי קרא של פסח שני לדרשא אחריתא, אם כן הוי לן למימר דשרי שבירת עצם שיש בו מוח, דאתי עשה דאכילת פסח ודוחה הלאו דעצם לא תשברו בו.

ונראה דהנה בתוספות (י"ה כשהוא) הקשו בשם הרשב"א, דאיך

הגמרא (ובחים צו:) דדרשינן קרא דכל אשר יגע בבשרה (פירש רש"י כל דבר אוכל אשר יגע ויבלע ממנה) יקדש (ויקרא ו-יא), להיות כמוה, הא כיצד, אם פסולה היא תפסל. והיינו דקדשים שנגעו בפסולין נפסלין כמוהו, ומקשינן אמאי וניתי עשה ולידחי לא תעשה [עשה דכשירה, ואכלו אותם (שמות כג-ג)], לא תעשה דפסולה, לא תאכל (שם לד), ואף על גב דאיכא לא תעשה באכילת פסולין כדאמרין בפסחים כל שעה (כד) כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו]. אמר רבא אין עשה דוחה את לא תעשה שבמקדש שנאמר (שמות יב-טו) ועצם לא תשברו בו, רבי שמעון בן מנסיא אומר אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח, אמאי ניתי עשה [דאכילת מוח דכתיב (שם ה) ואכלו את הבשר בלילה הזה] ולידחי את לא תעשה, אלא אין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש, רב אשי אמר, יקדש עשה, הוא ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה עכ"ד הגמרא. ולפום ריהטא נראה מדברי הגמרא דרב אשי לית ליה סברת רבא דאין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש, והקשה השער המלך מה יענה רב אשי להוכחתו של רבא מהך ברייתא דמרבין מקרא דועצם לא תשברו בו דאין העשה דאכילת פסח דוחה הלא תעשה דשבירת העצם, ולא מצינו בדברי רב אשי שום יישוב על זה עכ"ד.

ונראה דהנה בגמרא (חולין יא) אמרו, מנא הא מילתא דאמרו רבנן

ואם כן לאביי לא צריכין קרא שאין לשבור עצם שיש בו מוח, דלא נימא עשה דוחה לא תעשה, דהרי מן התורה אפשר לקיים שניהם על ידי גומרתא. ורק לרבא דאוסר משום הפסד קדשים, סבירא ליה דזה אסור מן התורה, כי אי אפשר לצמצם שישירף רק העצם ולא יגע האש להמוח שבועצם, ואי אפשר לקיים שניהם, ועל כן צריכין קרא לאסור שבירת עצם שיש בו מוח, דלא נימא עשה דוחה לא תעשה. [וכמבואר בהגהת הבי"ח דהאי תנא לא סבירא ליה כרבא דאמר 'דלמאי אכיל נורא, אלא דאיכא יודאי' הפסד קדשים ע"ש].

ולפי זה יתיישב היטב סברת התנא דילוף הדין דשואלין ודורשין מקרא דפסח שני, דאין לומר דהוצרך ללמד להם אז דין פסח שני להורות איסור שבירת עצם שיש בו מוח, דאיכא למימר דסבירא ליה דהנחת גומרתא אסור רק משום פקע כאביי, ומן התורה מותר להניח עצם על הגומרתא, ואם כן לא אמרינן בזה דהעשה דאכילת פסח דוחה לאו דשבירת העצם, כיון דאפשר לקיים שניהם על ידי גומרתא, ואין צריכין קרא דפסח שני לרבות עצם שיש בו מוח, ולא היה שום צורך למשה ללמד את בני ישראל בפסח ראשון על דיני פסח שני, אלא על כרחך דשואלין ודורשין שלשים יום קודם החג.

וארווחנא ליישב בזה קושיית השער המלך (הלי נדרים ג-ו) בסוגית

ע"כ. הרי דפשימא ליה גנם בפסח מצרים היה אסור בשבירה עצם שיש בו מוח. והקשה בכלי חמדה (פי בא דף צב) דהא בסוגיין מבואר דלולא קרא דנאמר עוד הפעם בפסח שני, הוי אמרינן עשה דוחה לא תעשה, ומותר לשבור עצם שיש בו מוח, ואם כן בפסח מצרים דלא היה לנו אלא קרא אחד, אם כן שוב אמרינן דקאי על עצם שאין בו מוח, אבל בעצם שיש בו מוח מותר לשבור, דאמרינן עשה דוחה לא תעשה ע"ש. ולפי מה שנתבאר יש לומר, דהיה סבירא ליה להתרגום יונתן דמן התורה אין איסור לתת גומרתא על העצם, ועל ידי זה יוכל להוציא המוח, וכיון דאפשר לקיים שניהם לא אמרינן עשה דוחה לא תעשה, ואסור לשבור עצם שיש בו מוח.

ב.

עוד יש לומר דהנה התוספות הקשו הא אפשר לקיים שניהם בהיתר, על ידי גומרתא, והיכי דיכול לקיים שניהם לא אתי עשה ודחי לא תעשה. ותירץ רבינו חיים להרשב"א דלרבא שפירש לעיל בגומרתא אסור משום הפסד קדשים אתי שפיר ע"ש. ולכאורה הרי רבא אמר לעיל רק 'דלמא' אכיל נורא ממוח דידיה, ולא אסר מן התורה, ובב"י פירש דהאי סוגיא חולק, ומבירא ליה עדיפא מרבא דהוי ודאי הפסד קדשים ע"ש.

אך יש לומר דבאמת גם סוגיא דידן סבירא ליה כרבא, דהוי ליה רק

זיל בתר רובא וכו'. מר בריה דרבינא אמר אתיא משבירת עצם בפסח, דאמר רחמנא ועצם לא תשברו בו, וניחוש שמא ניקב קרום של מוח, אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא. ודחי לה סתמא דגמרא, ממאי דלמא דמנח גומרתא וקלי ליה [לעצם הגולגולת לבדוק ליה לקרום] ובדיק ליה ע"כ. והקשה בחידושי רבי עקיבא איגר (פסחים פה). דהא הכא מבואר דאף בגומרתא אסור, לאביי משום פקע, ולרבא משום פסידא דקדשים ע"כ. ולפי מה שנתבאר יש לומר, דסבירא להו שימת הגמרא שם כאביי דאיסורא דגומרתא משום פקע, דזה הוי רק חשש רבנן, ומן התורה מותר להניח גומרתא על הפסח, וממילא אין לנו ראיה דמן התורה אזלינן בתר רובא.

ואם כן מצינו סתמא דש"ס שהוא רב אשי סבירא ליה דאיסורא דגומרתא הוי משום פקע דלא אסור אלא מדרבנן, ואם כן מן התורה אין עשה דאכילת פסח דוחה שבירת עצם, דהא אפשר לקיים שניהם, על ידי גומרתא, ואין הכרח משם דאין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש, ועל כן הוצרך לומר טעמא אחרינא, דאין עשה דאכילת קדשים דוחה לא תעשה ועשה דפסולי קדשים.

ובזה יש ליישב גם דברי התרגום יונתן, שמתרגם הכתוב ועצם לא תשברו בו (שמות יב-מו), וז"ל וגרמא לא תתברין ביה בדיל למיכל מה דבגויה

דיני התורה סבירא ליה רבי יהודה דאסור מדאורייתא, רק במלאכת שבת, אינו מתכוין אסור לרבי יהודה מדרבנן, שהרי אינה מלאכת מחשבת]. ואם כן לרבי שמעון הוי כאן היתר גמור.

אך אפילו הכי יש לומר דסוגיא דידן אזיל לרבי יהודה דגם דבר שאינו מתכוין אסור, ואם כי כאן הוי רק ספק שמא יגיע להפסד קדשים, סבירא ליה להרשב"א דספק דאורייתא מן התורה לחומרא, ולכן אי אפשר לקיים שניהם כאן בהיתר, דגם נתינת גומרתא אסורה מן התורה. [ועיין בשו"ת אבני ציון (ח"ב סימן לח בסופו) שהביא לחדש, דבקדשים אף להרמב"ם ספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה, דהא הרמב"ם מספק ממזר יליף לכל התורה דספיקא לקולא, וקדשים מחולין לא גמרינן עיי"ש. ואם כן יתכנו דברי התוספות גם לשיטת הרמב"ם, דכאן בקדשים לכולי עלמא ספק אסור מן התורה].

ומענתה יש לומר דהסוגיא דשואלין ודורשין אזיל כהלכתא, דדבר שאינו מתכוין מותר מן התורה, ושפיר מותר נתינת גומרתא, ואפשר לקיים שניהם, ואין כאן היתר של שבירת עצם משום עשה דוחה לא תעשה, ואין צריכין לזה קרא דפסח שני, ושפיר ידעו בפסח מדבר שאין לשבור עצמות שיש בהם מוח, משום דאפשר לקיים שניהם מן התורה, לתת עליו גומרתא ולשרוף העצם

ספק הפסד קדשים. אמנם ידוע מחלוקת הראשונים אי ספיקא דאורייתא להחמיר, הוא מן התורה, או זהו רק מדרבנן, דדעת הרמב"ם (הי איסורי ביאה יח-יז, והי כלאים י-יז) דכל ספק אזלינן מן התורה לקולא, ודעת הרשב"א (קידושין עג.) דספיקא דאורייתא מן התורה לחומרא, וכן דעת הר"ן (שם למ.). וסוגיא דידן סבירא להו דספק הפסד קדשים אסור מן התורה, ושפיר אי אפשר לקיים שניהם. ולכן דקדקו התוספת שרבינו חיים תירץ כן ילהרשב"א, דלדידיה לשיטתיה דספק דאורייתא מן התורה לחומרא, שפיר אי אפשר לקיים שניהם. [ועיין בפרי חדש (יו"ד סימן קי קונטרס כללי ספק ספיקא ד"ה והר"ן) שכתב דמדברי התוספות (חולין כב. ד"ה איצטריך) מוכח דסבירא להו להתוספות כהרשב"א דספיקא דאורייתא מן התורה לחומרא].

אמנם יש לדון בזה, דכאן קיל יותר משאר ספק, שהוא מסתפק על איזה דבר אם זה אסור או מותר, דהכא בעצם עושה מעשה היתר גמור שנותן גומרתא על העצם, דעצמות מותרין בשריפה, אלא שמסתפק אם יתהוו מזה מעשה איסור של הפסד קדשים, וזה דומה לגורר אדם מטה כסא ופפסל, שהגרירה מותרת, אלא שחושש שמא יעשה גומא, וזה תלוי במחלוקת (שבת מו) דלרבי שמעון דבר שאינו מתכוין מותר ולרבי יהודה אסור. [ומבואר בתוספות (שבת מא. ד"ה מוחם, יומא לד. ד"ה הני) דבכל

קדשים כלל, [דמבואר ברש"י (חולין ב: ד"ה ובמקודשין) דילפינן לה מקרא (במדבר יח-ח) ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי עיי"ש. ומבואר בפני יהושע (פסחים יד) דילפינן קדשים בקל וחומר מתרומה]. ולכן במצרים לכולי עלמא שרי ליתן גומרתא אף שיפסיד חלק מהמוח שבעצם, וכיון שכן אין לשבור בו עצם, דאפשר לקיים שניהם.

אך בתוספות (זכחים צו: ד"ה אחד) נראה דאיסור הפסד קדשים הוא משום דיש עשה דואכלו את הבשר בלילה הזה, ומצותו לאכול כולו, ולא תותירו ממנו עד בוקר, ואם כן בשריפתו הוא מפסיד הבשר ההוא שאי אפשר לאכלו עיי"ש. ואם כן גם במצרים נאסר להפסיד מהקרבת מה שראוי לאכול ממנו.

ג.

[ומילתא דתמוה ראיתי במלא הרועים (ערך עשה דוחה לא תעשה אות כו) שכתב, למדתי מדברי התוספות בסוגיין (ד"ה כשהוא) דדוקא היכא דיכול לקיים שניהם בהיתר גמור, אז אין עשה דוחה לא תעשה, אבל היכא דאי אפשר לקיים שניהם כי אם על ידי איסור קצת, אף על פי דהוא איסור קל דרבנן, מכל מקום תו לא הוי יכול לקיים שניהם, ודחינן לא תעשה משום עשה, ולא עבדינן על ידי איסור קל דרבנן, דהרי כתבו התוספות דאי אפשר לקיים שניהם, דגומרתא אסור משום הפסד

ולאכול המוח. ומיושב גם כן קושיית השער המלך, דרב אשי סבירא ליה דעשה דוחה לא תעשה גם בקדשים, משום דסבירא ליה דקרא דעצם לא תשברו, לא אתי לאסור שאין עשה דוחה לא תעשה בקדשים, דבלאו הכי אין צריכין לזה קרא, משום דאפשר לקיים שניהם.

ובזה יתיישב גם דברי התרגום יונתן דאף בפסח מצרים היה אסור שבירת עצם שיש בו מוח, ולכאורה נימא עשה דוחה לא תעשה, דהא עדיין אין לנו קרא דפסח שני לאסור. דגם בלי קרא יתירא ידעינן זאת, דכיון דלרבי שמעון דבר שאין מתכוין מותר, שרי ליתן גומרתא על העצם ולשורפו, ואין לחוש לחשש הפסד קדשים, וכיון דאפשר לקיים שניהם, אסור לשבור בו עצם.

ובפסח מצרים עדיפא יש לומר, דגם לרבי יהודה דדבר שאין מתכוין אסור היה מותר ליתן גומרתא על העצם, והוא, דכיון דהוא רק ספק אם יבוא לידי איסור, לא נאסר זאת בבני נח, כמבואר בפרי מגדים (בפתיחה כוללת לאו"ה סדר הנהגת הנשאל, סדר בי אות מג) דאף להרשב"א דספק איסור אסור מן התורה, היינו רק בישראל דילפינן מקרא, אבל בבני נח יש לומר דכי אסרה תורה, בודאי איסור, לא בספק איסור עיי"ש.

אך בפשימות יותר יש לומר, דבמצרים לא נאסרה עדיין הפסד

מן המוח שבפנים, ולא מקיים עשה דואכלו את הבשר ע"כ. ומה שהקשה עלה במלא הרועים, דכיון דסתם אכילת הפסח הוא בכזית, הנה בהך פורתא לא מקיים עשה, ואיך ידחה בשבילה לאו דשבירת עצם ע"ש. יש לומר דאכתי נפקא מינה, ביש לו בשר פסח מעט פחות מכזית, והוא צריך להמוח שבקצם להשלים את שיעורו. (ועיין במנחת חינוך מצוה קלד אות ב).

ד.

עוד יש לומר, דהנה התוספות תירצו דאי אפשר לקיים שניהם בגומרתא, משום פסידא דקדשים, שישרוף מעט מן המוח. וכתוב בקובץ שיעורים (אות ריא) דכוונתם אליבא דרבי יוסי (לעיל יד) דאפילו הולך לאיבוד אסור לטמאות תרומה, דאילו לרבי מאיר דסבירא ליה שורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח, משום דהולך לאיבוד, ואין בזה הפסד קדשים, הכא נמי שרי כיון שהולך לאיבוד ע"ש. ולפי זה יתיישב בפשיטות, דיש לומר דהסוגיא דשואלין ודורשין אזיל בשיטת רבי מאיר דאין בזה משום הפסד קדשים כיון דהולך בלאו הכי לאיבוד, ואם כן שפיר אפשר לקיים שניהם, בנתינת גומרתא על העצם שיש בו מוח, ולא אמרינן בזה עשה דוחה לא תעשה, ולא צריכין על זה קרא דפסח שני, דבלאו קרא נמי אסור, וכיון דמישה הודיע דיני פסח שני בראשון על כרחך משום דשואלין ודורשין קודם

קדשים, והאי איסורא אינו רק חששא דרבנן וכ"ו, ואף על פי כן כתבו דתו לא חשיב יכול לקיים שניהם. ועל פי זה חידש עוד, דעל כרחך מן התורה עשה דוחה לא תעשה אף על גב דיכול לקיים שניהם, דהלא תעשה כמאן דליתא דמי במקום העשה, רק דרבנן אמרו כיון דאפשר לקיים שניהם, מהיות טוב אל תקרא רע, ודוקא היכא דיכול לקיים בהיתר נמור, מה שאין כן אם יש איסור קצת, הדרך לדין תורה דעשה דוחה לא תעשה לגמרי בכל ענין ע"כ.

והיא פליאה, דהא קושיית התוספות הוא על הקרא, דכתב ועצם לא ישברו בו בפסח שני, להורות דלא אמרינן עשה דוחה לא תעשה בעצם שיש בו מוח. ועל זה הקשו התוספות הא אפשר לקיים שניהם, ולא צריכין קרא, אם כן מבואר מדבריהם דמן התורה לא דוחה באפשר לקיים שניהם, דאם לא כן מאי קשיא ליה על הכתוב, וכיון דעל דאורייתא אנו דנין כאן, אם כן על כרחך דגם תירוצם דאי אפשר לקיים שניהם משום הפסד קדשים, היינו דאסור מן התורה משום הפסד קדשים, דאיך אפשר לומר דקרא אתי לאשמעינן דדוחה, משום דמדרבנן אי אפשר לקיים שניהם. [ועיין בדבר אברהם ח"ב סימן די אות י'].

ועל כרחך כוונת התוספות כאן, הוא כמו שכתבו (ובחס צז: ד"ה ואחר) דאי אפשרי שלא ישרוף הגומרתא מעט

בשאר עצמות, דכיון דביטול, פקע שם פסח מיניה, ואינו מקיים עשה באכילתו. אך כתב דמגמרא (פסחים פה:) משמע, דגם בנתבטל, כיון דמכל מקום אכל לדפסח יוצא בזה ע"ש. ואם כן יש לומר דפליגי הסוגיות בסברא זו, אם אפשר לקיים שניהם על ידי ביטול.

ו.

עוד נראה על פי מה שכתב באתון דאורייתא (כלל ג) דבהקדש לא שייך ביטול, כיון דבעי ידיעת בעלים (ירושלמי ערלה ב-א), והקדש דלית ליה בעלים, אלא הגבוה הוא בעליו, והגבוה הרי אינו יודע מהתערובות, דאדרבה יודע איזה ההקדש ואיזה הם החולין, על כן לא שייך ביה ביטול, דליכא ידיעת בעלים ע"ש. ואם כן אי אפשר לקיים שניהם על ידי ביטול, דלגבי הקדש לא מהני ביטול.

אך זה תלוי בפלוגתא דתנאי (קידושין נב:) גבי המקדש אשה בחלקו בקדשים, דרבי יהודה אומר מקודשת, דסבירא ליה שחלקו שקיבל הוא ממונו, ורבי יוסי אומר אינה מקודשת, דממון גבוה הוא, ומשלחן גבוה קזכי רק לאכילה בלבד, ואינו ממונו לקדש בו אשה ע"ש. ואם כן לרבי יהודה דהוי ממון בעלים שפיר מהני ביה ביטול, ולרבי יוסי דממון גבוה הוא, לא מהני ביה ביטול, כיון דלא שייך ביה ידיעת בעלים. ואם כן שפיר יש לומר דהתנא קמא דשואלין

החג שלשים יום. אך בקובץ שיעורים (שם) העיר על התוספות, דבפרק קמא מוכח דאפילו לרבי יוסי אין האיסור בכחאי גוונא אלא מדרבנן, דבמקום הפסד מודה רבי יוסי דמותר.

ה.

עוד יש לומר, דהנה בתשובות רבי עקיבא איגר (שם סימן קלב) הקשה, הא מן התורה יוכל לבטל עצמות הפסח בשאר עצמות דחולין, ויבטל העצמות שיש בהם מוח, ויוכל לשברם ולהוציא המוח ולאכלו, ואם כן אין עשה דאכילת פסח דוחה הלאו דשבירת עצמות, דיוכל לקיים שניהם ע"ש. אך יש לומר דהאי תנא סבירא ליה כשיטת הראב"ד (באיסור משחו פרק ב', הובא בר"ן חולין לה: מדפי הספר) דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא מן התורה ע"ש. ואם כן אי אפשר לקיים שניהם על ידי ביטול, וצריכינן קרא דאין עשה דוחה לא תעשה. אבל סוגיית השי"ם דשואלין ודורשין שלשים יום, סבירא להו כרוב הפוסקים דאין מבטלין הוא רק איסורא דרבנן, ומן התורה מותר לבטל (כמבואר בשי"ך וי"ד סימן צ"ט סק"ז). ושפיר אפשר לאכול המוח שבעצם גם כאשר לא ידחה הלאו, על ידי שיבטל העצם בעצמות דחולין, ואין צריכינן קרא דפסח שני לעשה דוחה לא תעשה.

גם יש לומר דהנה ברבי עקיבא איגר שם כתב, דיש לומר דלא מהני כאן לאכול המוח שבעצם על ידי ביטול

דאכילת פסח דוחה לא תעשה של שבירת עצם, היינו משום דסבירא להו כשיטת הראשונים דגם לרבי יוסי חלק הבעלים הוי ממון גבוה, ואם כן אי אפשר לבטל העצמות ברוב, דבממון גבוה לא מהני ביטול, וכיון דאי אפשר לקיים שניהם, לאכלו על ידי ביטול, שפיר הוי אמרינן דעשה דוחה לא תעשה, ומותר לשבור העצמות לאכול המוח שבתוכו, וצריכין קרא דפסח שני לאסור, דאין עשה דוחה לא תעשה במקדש. אבל הסוגיא דשואלין ודורשין סבירא ליה כשיטת התוספות, דגם לרבי יוסי חלק הבעלים ממון הדיוט הוא, ואם כן בין לרבי יהודה ובין לרבי יוסי הוי ממון הדיוט, ומהני ליה ביטול, ואם כן אפשר לקיים שניהם לאכלו על ידי ביטול, וממילא לא אמרינן בזה עשה דוחה לא תעשה, ולא צריכין לזה קרא דפסח שני, ועל כרחק הא דהודיע להם משה בפסח ראשון דיני פסח שני, הוא משום דשואלין ודורשין שלשים יום קודם החג. ואתי שפיר גם שיטת רבי אשי דסבירא ליה דעשה דוחה לא תעשה שבמקדש, כיון דקרא אי אפשר דאתי לדיני עשה דוחה לא תעשה, דהא אפשר לקיים שניהם.

ז.

אך באמת יש לומר עוד, דבאתון דאורייתא (שם) כתב דהא דביטול צריכה ידיעה תלוי בפלוגתא דתנאי, דאיתא במשנה (תרומות ה-ה) סאה

ודורשין סבירא להו כרבי יהודה דקדשים קלים ממון בעלים, ושפיר מהני ביה ביטול, ואם כן לא אתי קרא דפסח שני לומר דאין דוחה לא תעשה שבמקדש, דבלאו הכי אינו דוחה דאפשר לקיים שניהם על ידי ביטול, ועל כרחק דמשום דשואלין ודורשין שלשים יום הודיע להם אז דיני פסח שני.

אמנם יש לומר דגם אם שני הסוגיות סבירא להו כשיטת רבי יוסי דקדשים ממון גבוה הוא, ואם כן לא שייך בהו ביטול, מכל מקום עדיין זה תליא בפלוגתת הראשונים, דדעת רש"י (קידושין שם) הוא, דרבי יוסי קאי בין על חלק שמקבלים הכהנים מהקרבן, ובין לגבי החלק שמקבלים הבעלים, הכל הוא ממון גבוה, ואינו ממנו של אדם, ומשלחן גבוה קזכי לאכול קדשי שמים. אבל דעת התוספות (בבא קמא יב: ד"ה ומחייב) דרבי יוסי לא קאמר כן רק לגבי חלק הכהנים, הוואיל ואין הכהנים זכאים בחלקם אלא על ידי שנשחט הקרבן, משלחן גבוה קאי זכי. אבל חלקו של בעל הקרבן, שהיה שלו גם לפני שחיטת הקרבן, נחשב לעולם כממונו, ולא כמו שניתן לו משלחן גבוה ע"ש. ואם כן בקרבן פסח, בשר הפסח ששייך לחלקו של בעלים, גם לרבי יוסי הוי ממון הדיוט, ושפיר מהני ליה ביטול, דיש לו ידיעת בעלים.

ומעתה הא דאמרו בסוגיא כאן, דצריכין קרא דאין עשה

אלא משום מצות אכילת תרומה, ובחצי שיעור ליכא מצות אכילה, כמו בחצי כזית מצה דליכא מצוה מדאורייתא לאכלה, וממילא ליכא איסורא דמשמרת, אף דחזיא לאיצטרופי לקיים בה מצות אכילה על ידי צירוף עייב.

ולכאורה לפי זה יש לדון במה שכתבו התוספות דאי אפשר לקיים שניהם על ידי שיתן גומרתא, מפני הפסד קדשים, הלא כאן ליכא חששא אלא שישרף משהו, ובוה ליכא מצוה עשה דמשמרת, ואינו מהוייב לשמרה שלא יפסיד, ושפיר אפשר לקיים שניהם. [ועיין בתוספות (ובחים צו. ד"ה ואחד) שכתבו כן לאביי דמפרש איסורא דגמרתא משום פקע, ולא משום הפסד קדשים, דקסבר דמשום הפסד מועט כזה לא חיישינן עייש].

וצריכין לומר דתוספות הכא סבירא להו, דהפסד קדשים אינו אסור מטעם משמרת, אלא יש עלה איסור בפני עצמו, וגם להפסיד משהו אסור מן התורה. או סבירא להו דגם אם איסורו הוא משום מצות אכילת תרומה, יש מצוה מן התורה גם בחצי שיעור, כמו דאסור חצי שיעור באיסורין (וכמו שכתוב בשו"ת שאגת אריה סימן ק), ולכן אסור בגומרתא דמפסיד חצי שיעור מהקדשים.

ואם כן יש לומר דהסוגיא של שואלין ודורשין, סבירא להו דבנתינת

תרומה שנפלה למאה, ולא הספיק להגביה עד שנפלה אחרת, הרי זו אסורה, רבי שמעון מתיר. ובתוספתא (שם) מבואר, דפליגי בלא נודע בנתיים, וכמו שכתב הפני משה שם, ואם כן נראה דבהא פליגי, דרבי שמעון סבר דבלא נודע נמי שייך ביטול, ועל כן אינו חוזר ונייעור, ותנא קמא סבירא ליה דבלא נודע לא שייך ביטול. ואם כן לרבי שמעון גם בהקדש מהני ביטול, אבל להתנא קמא אין להקדש ביטול משום דצריך ידיעת בעלים מן התערובות, והקדש אין לו בעלים עייש. ואם כן לדעת רבי שמעון דמהני ביטול, שפיר אפשר לקיים שניהם בעצמות של פסח, לבטלם בשאר עצמות, ואם כן אין עשה דוחה לא תעשה, ולא צריכין קרא לרבווי שאסור לשברם, דהא אפשר לקיים שניהם.

ח.

עוד יש לומר, דאיתא בגמרא (פסחים טו.) הבית של תרומה שנשברה בגת העליונה, ותחתונה חולין טמאין, מודה רבי אליעזר ורבי יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל עייש. וביאר בקובץ שיעורים (אות טט) דמזה מוכח דבפחות מרביעית ליתא חיובא דמשמרת. ולכאורה למה לא יתחייב משום חצי שיעור. ובתוספות (חולין לד: ד"ה והשלישי) מבואר דלאכול בטומאת הגוף חצי שיעור אסור מן התורה, ומסתמא הוא הדין באוכל תרומה בטומאת עצמה. ואפשר דליכא משמרת

מלאכות האסורות ביום טוב. ולפי זה שוב יקשה מה מקשה וליתי עשה ולידחי לא תעשה, דהא יש כאן שתי לא תעשה ועשה עיי"ש. והיינו דקשיא ליה בכפילא, חדא דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, שנית דאין עשה דוחה בי לאוין.

והנה על קושיא הראשונה דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, יש לומר דבאכילת פסח יש שני עשין, חדא משום פסח, וחדא מצות אכילת קדשים כמו בשאר הקרבנות, ומבואר בריטב"א (כבא מציעא לב.) דשני עשין דוחין לא תעשה ועשה. ולא נשאר רק הקושיא השניה דאין עשה דוחה שני לאוין. אך באמת התוספות לשימתייהו אזלי שכתבו בכמה מקומות (ניזר מא. ד"ה ופריד, ושם נח: ד"ה ולמאן, יבמות ג: ד"ה ואין) דעשה דוחה גם שני לאוין עיי"ש. ואם כן שפיר יש לומר בשבירת עצם שיש בו מוח, דאתי עשה ודוחה לא תעשה, וצריכין קרא דפסח שני לאוסרו.

אבל הסוגיא דשואלין ודורשין סבירא להו, כשיטת ספר הכריתות דאין עשה דוחה שני לאוין עיי"ש. ואם כן לא צריכין קרא דפסח שני לזה, שהרי בלאו הכי אין שוברין, דלא שייך כאן עשה דוחה לא תעשה, ועל כרחק הא דהודיע להם דיני פסח שני בראשון, הוא משום דשואלין ודורשין שלשים יום קודם החג. ומיושב גם דברי רב אשי דסבירא ליה דעשה דוחה גם לא תעשה במקדש,

גומרתא ליכא איסורא משום הפסד קדשים, משום דמצותו הוא רק משום אכילת תרומה, ובחצי שיעור ליכא עשה דמשמרת, ובגומרתא ליכא חשש הפסד רק על משהו, וזה שרי. וביון דאפשר לקיים שניהם, שוב ידעינן מעצמינו דאין כאן היתר משום עשה דוחה לא תעשה, ולא צריכין על זה קרא לאסור שבירת עצם שיש בו מוח, ולא הוצרך משה עבור זה למסור אז דיני פסח שני, ועל כרחק קרא קאתו לכלל ופרט גבי דיני פסח שני, וכדעת התנא קמא דאיסי בן יהודה (פסחים צה.), ומה שלימד משה אז דיני פסח, על כרחק דהוא משום דשואלין ודורשין שלשים יום קודם החג.

ו.

עוד יש לומר, דהנה בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ל ח"א סימן שסה) כתב להעיר בדבר חדש, דהנה בשבירת עצם ליכא משום מלאכה, דבתלוש ליכא משום שבירה, ויכול לשבור עצמות בשבת ויום טוב. אמנם בהא דאמר רחמנא ועצם לא תשברו בו, לכאורה היה נראה לי דכאן ביון דהתורה אסרתו אותה השבירה, ממילא נחשב למלאכה האסורה, וחילא דילי ממה שכתב רש"י (ביצה כו: ד"ה חלה) דכל דהתורה אחשבה למלאכה דכתיב (ויקרא ז-ז) באש תשרף, שוב אף כל דבר שנעשה בו, לזרוק לכלבים וכדומה, נחשב למלאכה. ואם כן כאן גם כן, ביון דהתורה אסרה השבירה, שוב נחשב למלאכה, ושוב הוי ליה ככל

הלימוד מכלאים בציצית. (עין שמן ראש ימים נוראים ח"ב דף רח"צ).

ואם כן בפסח מדבר, דלא נתגלה עדיין דעשה דוחה לא תעשה, לא היו רשאים בלאו הכי לשבור העצם לאכול המות, דאין עשה דוחה לא תעשה, ולא צריכין לזה קרא, ואם כן לא היה צורך למושה להודיעם בפסח ראשון דיני פסח שני ללמוד משם דאין לשבור עצם שיש בו מוח, דבלאו קרא גם כן לא היו רשאים, וכיון שדיני פסח שני לא היה נוגע אז לפסח ראשון, על כרחך הא הודיעם אז הלכותיה, הוא משום דשואלין ודורשין בהלכות החג שלשים יום קודם החג.

יא

ועל דרך זה יש ליישב גם באופן אחר, דהנה בתוספות (די"ה כשהוא) הקשו עוד, איך יליף משבירת עצם שיש בו מוח, דאין עשה דוחה לא תעשה בקדשים, מדכתב רחמנא גבי פסח ועצם לא תשברו בו, וגם אמאי נמי צריך קרא הכא דלא לימא עשה דוחה לא תעשה, הא בעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה, וכהאי גוונא לא אמרינן עשה דוחה לא תעשה (שבת קלב). וכן הקשו התוספות (ובחים צ: די"ה ואחד) הא בעידנא דמתעקר לאו דשבירת עצם לא מקיים עשה דאכילה, והניחו בקושיא.

ובפנים יפות (ריש פרשת מצורע) כתב ליישב, דהנה מצינו בניזיר

משום דלא דריש האי קרא דפסח שני על זה, דשבירת עצם בלאו הכי לא אמרינן עשה דוחה לא תעשה, ולא צריכין על זה קרא, ועל כרחך דקרא אתי לדרשה אחרת, וכדעת התנא קמא דאיסי בן יהודה (פסחים צה).

י

והנה עד עתה כתבנו ליישב בכמה אופנים, דהסוגיא של שואלין ודורשין חולקין על סוגיא דכאן דצריכין קרא על עצם שיש בו מוח דאסור לשוברו, אלא דגם בלי קרא אנו יודעין זאת, דבנידון דידן לא שייך עשה דוחה לא תעשה, וכפי הטעמים שביארנו. אמנם יש לומר גם בדרך אחר, דכולי עלמא סבירא להו דצריכין קרא דפסח שני להורות שאסור לשבור עצם שיש בו מוח. רק בפסח מדבר לא צריכין קרא, דשם נדע זה מעצמינו. והוא על דרך שכתוב בכלי חמדה (סוף פרשת בא אות ו' דף צב) לחדש, דכיון דהא דאמרינן עשה דוחה לא תעשה הוא רק מגזירת הכתוב מכלאים בציצית (יבמות ד), אם כן קודם מתן תורה, לא הוי אמרינן עשה דוחה לא תעשה עיי"ב. ואם כן יש לומר עוד, לפי מה שכתב הרמב"ן (ריש פרשת דברים) דמה שלא נזכר רק במשנה תורה, אולי לא נהגו כן רק בארץ אף על פי שהן חובת הגוף עיי"ב. אם כן יש לומר, דגם אחר מתן תורה קודם שנשנה משנה תורה שנאמרה קודם כניסתם לארץ ישראל, לא היו אומרים דעשה דוחה לא תעשה, דהא לא נתגלה עדיין

חוץ (ויקרא יז-ב) זה הדבר, לומר שיש שאלה בהקדש [כמו שיש שאלה בנדרים, דבנדרים כתיב לא יחל דברו (שם ל-ג), הוא הדין לכל הקדשות, שאם שחט קדשים בחוץ ונתחייב כרת, ואחר כך הלך אצל חכם להתיר לו הקדשו, ומצא לו פתח של חרטה ועקר את ההקדש מעיקרו ועבדיה כהקדש מעות, איגלאי מילתא למפרע דלא הוה הקדש מעולם, ופטור מכרת. רשב"ם] ע"כ.

ומבואר באבן עזרא (שם) דפרשת נדרים נאמרה לישראל רק אחרי מלחמת מדין, וכן כתוב בחזקוני שם. וזה היה רק בשנה האחרונה, שנת הארבעים למדבר. ואם כן עד אז לא היה שאלה בהקדש, ושבירת עצם בפסח לא היה לאו שישנו בשאלה, ואם כן בלאו קרא אין עשה דאכילת פסח דוחה אותה דלא הוי בעידנא. ואין צריכין קרא דפסח שני לאסור שבירת עצם שיש בו מוח אלא לדורות, אבל בפסח מדבר לא היה נוגע, דבלאו קרא אין עשה דוחה לא תעשה, דלא הוי בעידנא. ואם כן על כרחך מה שצוה להם משה דיני פסח שני בי"ד ניסן, הוא רק משום דשואלין ודורשין שלשים יום קודם החג.

יב.

ועל פי דברי הפנים יפות הנ"ל יש לומר ליישב גם באופן אחר, דהנה הא דהוי אמינא דעשה דפסח דוחה הלאו של שבירת עצם אף דלא הוי בעידנא,

שנעשה מצורע שמגלח כל שערו, דאטי עשה דמצורע ודחי לאו דנזיר. ולכאורה קשה הא בעינן בעידנא דמיעקר לאו קא מקיים עשה, והכא כיון שגילה שתי שערות, כבר עבר הלאו דנזיר, ולא מקיים עשה דמצורע עד שיוגלח כל שערו. וכן קשה בלאו דהקפה ולא דוקנו שחייב על כל פאה, ולא הוי בעידנא. וכתב דכמו דאמרינן (יבמות ה) דעשה דמצורע דוחה לאו דנזירות, אף דהוי נזיר עשה ולא תעשה [תער לא יעבור על ראשו, קדוש יהיה גדל פרע], ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה, הכא שאני שכן ישנו בשאלה [לשאול לחכם ויתיר לו] ע"ש. כמו כן אמרינן דעשה דוחה לא תעשה שישנו בשאלה, אף על גב דלא הוי בעידנא. וממילא מיושב קושיית התוספות, איך נימא דעשה דפסח דוחה לעשה דשבירת עצם, הא לא הוי בעידנא, דיש לומר דכיון דלאו דשבירת עצם ישנו בשאלה, שאם ישאל על הקדש דפסח לא יתחייב משום שבירת עצם, איכא למילף מנזיר ומצורע דדחי אף על גב דלא הוי בעידנא, ושפיר הוי אמינא דאטי עשה דחייב אכילת פסח ודחי אותה ע"ש.

דהנה הא דיש שאלה בהקדש, איתא בגמרא (בבא בתרא קכ) דילפינן לה מהפרת נדרים בגזירה שוה, נאמר כאן (במדבר ל-ב) זה הדבר [וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמור, זה הדבר אשר צוה ה'] ונאמר בשחוטאי

ממעמא, או משום דסבירא לה כרבנן (שם) דשבירת עצם אסור גם מבעוד יום, כיון דפסח כשר הוא. או כדעת רב פפא (שם) דלכולי עלמא יש איסור שבירת עצם מבעוד יום, כיון דלאורתא חזי לאכילה, ועל כן צריכין קרא לאסור לשבור עצם שיש בו מוח, דאי לאו קרא הוי אמינא דאתי עשה ודחי לא תעשה שיש בו שאלה גם שלא בעידנא.

אמנם אכתי יש לדון בזה, דכיון דהדיון הוא רק מבעוד יום, דבלילה לא הוי לאו דאיתא בשאלה, הרי ביום עדיין לא חל עשה דאכילת פסח, דהוא רק בלילה, ואיך נימא דבעוד יום אתי עשה דאכילת פסח ודחי לאו דשבירת עצם, הא עדיין לא חלה העשה. אך יש לומר באופן אחר על דרך הנ"ל, דבמורי אבן (ראש השנה כה) הוכיח מגמרא (שבועות כד) דאף לאחר זריקה מהני שאלה ע"ש. ואם כן יש לומר דהסוגיא דפסחים קאי באמת על שבירת עצם שיש בו מוח בליל פסח, דצריכין קרא לאסור, דלא נימא אתי עשה דאכילת פסח ודחי לא תעשה דשבירה גם שלא בעידנא, משום דאיתא בשאלה. והסוגיא דשואלין ודורשין סבירא להו כדעת התוספות בכריתות דלאחר זריקה ליתא בשאלה, ואם כן ביום קודם זריקה דאיתא בשאלה, לא צריכין לקרא דפסח שני, או כדעת רבי דליבא איסור כלל בשבירת עצם ביום, או כדעת רבנן

הוא רק משום דלאו דשבירת עצם איתא בשאלה. והנה מבואר בתוספות (כריתות יג: ד"ה ארבע) דאחר שנשחט ונזרק הדם ליתא בשאלה ע"ש. ואם כן בליל פסח שהוא כבר אחר זריקת הדם שהוא מבעוד יום, בודאי דלא אמרינן עשה דוחה לא תעשה, לשבור העצם שיש בו מוח, דהא לא הוי בעידנא, והלאו דלא תשברו ליתא עוד בשאלה. ואם כן הדיון אי מותר לשבור עצם שיש בו מוח, הוא רק לשבור אותו ביום קודם זריקת הדם. [ועיין בגור אריה יהודה עניני המועדים סימן יא בסופו שביאר כן דברי הפנים יפות].

והנה לדעת אב"י (פסחים פד) סבירא ליה לרבי דמן התורה אין איסור שבירת העצם כלל מבעוד יום, דאינו אסור אלא בראוי לאכילה, אבל בעוד יום לאו בר אכילה הוא ע"ש. ואם כן אין לדון כאן כלל מצד עשה דוחה לא תעשה, ואין צריכין קרא דפסח שני לרבות איסור בעצמות שיש בו מוח, דממה נפשך, אי מבעוד יום הרי אין איסור בשבירת עצמות כלל. ואי בלילה, הרי אין עשה דוחה לא תעשה אלא בעידנא. ואין לומר דידחה משום דשבירת עצם הוי לאו דאיתא בשאלה, דהרי אחר זריקת הדם ליתא בשאלה. וממילא אין צריכין קרא דפסח שני לאסור שבירת עצם שיש בו מוח, ועל כרחק דלהורות בא ששואלין ודורשין שלשים יום קודם החג.

והסוגיא דגמרא דפסחים דדריש לה מקרא דפסח שני, הוא

דאיכא איסור שבירה מבעוד יום, אבל עדיין ליכא עשה דאכילה שידחה הלאו. ואינו נוגע אלא לשבור העצם בליל פסח, ואז כבר ליתא בשאלה, ואין עשה דוחה לא תעשה שלא בעידנא, ואם בן אין אנו לומדין שום דין מפסח שני על פסח ראשון, ועל כרחק הא יהודיעם אז דיני פסח שני משום דשואלין ודורשין שלשים יום קודם החג.

יג.

עוד יש לומר, דהנה כבר הבאנו לעיל (אות ה') קושיית רבינו עקיבא איגור, דהא מן התורה יוכל לבטל עצם הפסח בשאר עצמות שיש בהם מוח, ויוכל לשברם ולהוציא המוח, ואם בן אפשר לקיים שניהם, ולמה צריכין קרא דאין עשה דוחה לא תעשה ע"כ. וכתבנו דיתכן דסוגיית הגמרא אזלא כאן דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא מן התורה, וממילא אי אפשר לקיים שניהם.

והנה בשו"ת הרי"מ (בחידושי חולין דף קנ ע"ד בסופו) כתוב בטעם דאין מבטלין איסור לכתחלה, דהוא משום דאסור לעשות סחורה בדברים האסורים, דכשמבטל האיסור הוא כמו שעושה סחורה בדבר האסור. ומבואר במשנה למלך (הי מאכלות אסורות ה"ח) דהסכמת כל הפוסקים דאיסור סחורה הוי מן התורה, דמצינו בשרצים דכתיב יהיה, בהויתן יהא, וילפינן משם לכל התורה במה מצינו דאסור לעשות סחורה בדברים האסורים ע"ש.

ועל פי זה כתוב בשו"ת אבני ציון (ח"ג סימן לו אות ג') לדון דבמדבר לא היה אסור מן התורה סחורה בדברים האסורים, והוא דבתוספות (שבת פז. ד"ה ומה) הקשו, על הא דקאמר שם דמשה רבינו שיבר הלוחות מדעתו משום דדריש קל וחומר, והקשה התוספות דמאי קאמר מדעתו, הא דאורייתא הוא, דקל וחומר ניתן לידרש. ותירץ בחידושי גור אריה למהר"ל שם, דלא ניתן קל וחומר לידרש רק כאשר נשלמה נתינת התורה בסוף מי שנה, וכל התורה לפנינו, דלפעמים יש פירכא על הקל וחומר ממקום אחר או יוכיח ממקום אחר, ולפיכך במי שנה שהיו ישראל במדבר לא היה קל וחומר או מה מצינו ניתן לידרש, ודין זה לא היה שייך בזמן המדבר, דלא היו דורשין קל וחומר ומה מצינו כנ"ל ע"ש.

ואם כן במדבר לא היה אסור לבטל עצם הפסח עם עצמות חולין, ושפיר היה אפשר לקיים שניהם, ואין לנו היתר של עשה דוחה לא תעשה לשבור העצם, גם בלי הקרא דפסח שני, ורק אחר שניתנה כל התורה, דנאסר לבטל איסור מן התורה משום עשיית סחורה בדברים האסורים, אי אפשר לקיים על ידי ביטול, והוי אמינא דשרי לשבור העצמות משום עשה דוחה לא תעשה, על כן צריכין קרא דפסח שני לאסרו.

יד.

עוד יש לומר, דהנה ברבי עקיבא איגור (שם) הקשה, דהא אכתי יוכל לקיים

זו של משמרת תרומותי, לא ניתנה רק אחר פרשתו של קרח, ואם כן בפסח מדבר עדיין לא היו מצווין בזה, ושפיר היו רשאים אז לשבור העצם על ידי נכרי או קמץ, ולאכול המוזה, אם כן אפשר לקיים שניהם, ואין צריכין קרא דפסח שני לאסור שבירת עצם שיש בו מוזה, דבלאו הכי אין אומרים בו עשה דוחה לא תעשה, ועל כרחך דהא דהודיע להם אז פרשת פסח שני, הוא משום דהיה שלשים יום קודם החג.

שניהם, לשבור העצם על ידי נכרי או קמץ, דשרי מן התורה, ואיך נימא דאתי קרא לאשמעינן דלא נימא עשה דוחה לא תעשה, הא בלאו הכי אינו דוחה. ותירץ בקובץ שיעורים (אות פו, ואות ריא) דאפשר לומר כיון דאסור לשבור עצם בפסח, ממילא איכא בזה משום משמרת, רחמנא אמר עביד לה שימור, ואם כן חייב להציל גם בשבירה הבאה מאליה, וכל שכן שאסור לגרום שבירה על ידי נכרי, או על ידי דבר שאינו מתכוין ע"ש. והנה מצוה

* * *

דרוש לשבת הגדול

שצא רוכל זה והודיעו מי האיש החפץ חיים, לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם זאת תהיה תורת המנורע (ויקרא יד-ג), תורת המוילא שם רע עכ"ל. והוא תמוה דמה חידש הרוכל לרבי ינאי צפירושא דקרא מה שלא ידע מקודם, הלל זיל קרא צי רב הוא, וגם טינוקת של צית רבן יודעין פירושו.

וגראה דהנה דוד המלך ע"ה אומר (תהלים מ-י) צשרתי צדק צקהל רב הנה שפתי לא אלכלא ה' אתה ידעת, ואיתא צילקוט (ר"פ ויקהל רמו תח) וכי מה צשורה היו ישראל צריכין צימי דוד [שכל ימיהם היו צטובה], והלל כל ימיו של דוד

זאת תהיה תורת המנורע ציום טהרתו והוצא אל הכהן. צמדק רבה צפרשתנו (טו-ג) מעשה צרוכל אחד שהיה מחזיר צעיירות שהיו סמוכות לצפורי, והיה מכריז ואומר, מאן צעי למיזבן סם חיים, אודקין עליה, רבי ינאי הוא יתיב ופשט צתורקליניה שמעיה דמכריז מאן צעי סם חיים. אמר ליה תא סק להכא צבין לי, אמר ליה לאו אנת צריך ליה ולא דכוותך, אטרח עליה, סליק לגציה הוילא לו ספר תהלים, הראה לו פסוק (תהלים לד-ג) מי האיש החפץ חיים, מה כתיב צתריה נלור לשונך מרע, סור מרע ועשה טוב. אמר רבי ינאי כל ימי הייתי קורא פסוק זה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, עד

צעוד מועד, לשום מחסום לפה ולשמור דיבורו. הנה תוכחה כזו לא כל אחד ירצה לשמוע ולקבל, אין האדם מרוצה לשמוע שהוא צעל עצירה. והשגתו והתעוררותו מעוגשי גיהנם קלושים המה, ואחר כמה דיבורים שישמע צתוכן כזה יעוצו את מקומו.

אך אם יתחיל המוכיח דיבורו, רבותי, אתם יודעים שחיי האדם קשורים בקשיים רבים, אני רוצה להציע לכם עסק טוב, דבר שיביא אתכם חיים של נחת, אריכות ימים ושנים, כולם יטו אזניהם לשמוע מה הוא אומר. וכאשר יסביר להם אחר כך נועם דרכי התורה ומצותיה, אשר קיום מצות ה' מנחיל להאדם לא רק חיי העולם הבא, אלא שלות חיי העולם הזה, אז יטה אוזן לשמוע הדברים.

ועל דרך זה כאשר באים לעורר על ציטול תורה, או על הנסיון של דורנו שהוא האינטערנעט והסמארט-פאן, ולהסביר שזה גזול חייכם, וחיי צניכם, השלום בית צין איש לאשתו, הנחת מהילדים כאשר יתגדלו. וטעמו וראו כי טוב ה', תסתכלו באיכות החיים של צעלי תורה, הנחת שתוכל אתה לשאוב במלוא חפנים כאשר הם צניק כשתילי זמים סביב לשלחקך, השלום הבית החזק שיש באלו שאינם הולכים אחר

מעין דוגמא של משיח היה, אלא פומה ודורש לפניהם דברי תורה שלא שמעתן אוזן מעולם ע"כ. - ויש להבין וכי התורה הישנה כעורה היא, עד שהארץ לומר להם דברים חדשים שלא שמעתן עדיין אוזן מעולם. וגם מה רצה להדגיש באמרו בצרתי דק, ולא אמר דצרתי דק ותורת ה' צקהל רב.

ויש לומר כי העומד לדרוש לפני עם ה', לעורר ולהוכיח על הדברים שצריכיך תיקון, מוטל עליו לקדר דיבוריו צהאופן היותר מועיל לקנות לצ השומעים, שיתקבלו הדברים באזניהם, וישימו לצ לשנות את מעשיהם ודרכיהם. כי אם לא יציע לפניהם כהוגן, לא יתקבלו הדברים ולא יעשו רושם.

ולדוגמא, הרואה קצונה של צני אדם המדברים לשון הרע, ורוצה לעוררם, יתכן שיתחיל לדבר אליהם ולהעריך לפניהם גדול החטא ועונשה, ויאמר לפניהם, רבותי, חז"ל (צנא צתרא קסה). אמרו, דרוצן של צני אדם נכשלים בצול, וכולן צאצק לשון הרע. כולנו נכשלים צחטא זה. צכל דיבור לשון הרע יש הרצה לאוין ועשין, וכל מלה ומלה הוא חטא צפני עזמו. הגיהנם גם על עצירה אחת גדול מנשוא, וכל שכן על חטאים רבות שיש צכל דיבור לשון הרע. אם אין אתם רוצים לירש גיהנם, תשוצו

הסביר להם שמיי נחת יש רק צמי שמקיים נאור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה, סור מרע ועשה טוב. ואמר לו הרוכל, לאו אנת צריך ליה ולא לדכוותך, לך ולאנשים כמותך יכולים לומר תוכחה גלויה, ואין צריך ללכת בחכמה ובערמה להכריז מי האיש החפץ חיים, ורק להמון עם צריך לדבר באופן כזה. ועל זה אמר רבי ינאי כל ימי הייתי קורא פסוק זה, ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, והיינו שלא שם לבו, על אופן הצעת הדברים של דוד המלך, איך קיים 'צשרתי' דק בקהל רב, שטרח למצוא הצעת הדברים באופן שיוכל לקנות לב השומעים, שיקבלו דברים אשר עד עתה לא רצה האוזן לשמעם.

ויצא זה יש להפיל תחנה ובקשה, שימצא ה' לפה הדורש הדיבורים ההגונים והנכוחים, שיוכל לעורר לב השומעים, שיכירו הצורה טובה שמציעים לפניהם, איך דרכי התורה דרכיה דרכי נועם. וחזן מעונשי הגיהנם על החטא, וגודל שכון של עושי מצות לעולם הבא, רק הם יש להם גם חיי עולם הזה, צמים חזקים של צנים המציאים חיי נחת. וכאשר לאדם מערכי לב, שצאים לשמוע כדי לשמור ולעשות, מה מענה לשון, שיתקבלו דברי הדורש לרחמים ולרצון. והיו לרצון אמרי פי והגיון לצי לפניך ה' צורי וגואלי.

מראית עיניהם, אז יתכן שיפתח אזנו לשמוע, ולצבו להצין, נעימות דרכי החיים של בני תורה.

ודוד המלך כאשר עמד לדרוש לקהל ה', אמר להם, אני לא צא להכניד עליכם, אלא אני מביא לכם צשורה טובה, אני אסביר לכם איך אתם יכולים לזכות להגיע לחיי נחת ושלום, ו'צשרתי' דק בקהל רב, דברים שאני מציע לכם הם צשורה טובה, ולכן שפתי לא אכלא, לא אצטרך להפסיק דיבורי, כי כולם רוצים לשמוע צשורה טובה. וגם און שלא יוכל לשמוע תוכחה חריפה יוכל לקבל הדברים, ובאופן זה היה יכול לדרוש דברים כאלה שעד עתה לא רצתה האוזן לשמוע.

ובבזו כן עשה הרוכל הזה, הוא לא התחיל את דבריו בלשון של תוכחה, אלא חקר ענה איך יוכל למשוך און השומעים שישמעו את דבריו, על כן הכריז מי רוצה לקנות סם חיים, ומי לא רוצה, והיו הצרות מקיפין אותו לשמוע מה שהוא מציע. וכאשר עלה הרוכל לרבי ינאי, אמר לו הרוכל, כי דרך זה הוא למד מדוד המלך, שלא התחיל בצגות החטא לומר, התורה מחייבת שמירת הלשון, ומי שלא נוצר לשונו מרע, לא יזכה לחיים. אלא התחיל דבריו בצשורה טובה, מי האיש החפץ חיים, וחיים כל אחד רוצה, ושז

* * *

היה רבי יוחנן בן זכאי חי תמיד עם חשבון הנפש, ומכל שכן בחליו צימיו האחרונים, ולמה התחיל לזכות כאשר ראה אותם נכנסים לפניו, וכי קודם כניסתם לא עלה זאת על דעתו. ועוד הלא הוא עדיין צחיס ויש יכולת צידו עוד לשוֹב בתשובה שלימה, ואין ספק כי כל ימיו היו בהרהורי תשובה, ולמה מסתפק באיזה דרך מוליכין אותו, אם לגיהנם או לגן עדן, יעשה תשובה שלימה ויהא חלקו בגן עדן.

וַיִּרְאֵהָ דאיתא במשנה (אבות ג-א), דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. וכבר דקדקו המפרשים על כפל הלשון. ויש לומר כי בדרך כלל תפקיד האדם בעולמו להשגיח על מעשי עצמו, להיות סור מרע ועשה טוב, ולעשות נחת רוח לקונו. אך יש לפעמים שיש עליו אחריות גם על אחרים, כגון האב על משפחתו, שמוטל עליו להשגיח גם על אשתו וצני ציתו, שהנשים ילכו בצניעות, והבנים ישמרו מצוות ה' ולעסוק בתורה ועבודה, ולעורר ולעודד תמיד את ציתו ללכת בדרכי התורה. וכמו כן הרב לתלמידיו, או רב לבני קהלתו, שאחריות יהדותם מוטל על שכמו, ללמדם צינה ולהדריכם בדרך ישרה. ואמרו (שבת נד:): פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יולאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים. תנא לא

בגמרא (ברכות כח:): כשחלה רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו, כיון שראה אותם התחיל לזכות, אמרו לו תלמידיו נר ישראל עמוד הימיני [שני עמודים העמיד שלמה באולם, שם הימני יכין ושם השמאלי צועו (דברי הימים ב ג-יז), הימני לעולם השוֹב] פטיש החזק [המפוצץ], מפני מה אתה זוכה. אמר להם, חילו לפני מלך צער ודם היו מוליכין אותי, שהיום כאן ומחר בקבר, שאם כועס עלי אין כעסו כעס עולם, ואם אוסרני [חובש אותי] אין איסורו איסור עולם, ואם ממיטני אין מיטתו עולם, ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון, אף על פי כן הייתי זוכה, ועכשיו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, שאם כועס עלי כעסו כעס עולם, ואם אוסרני איסורו איסור עולם, ואם ממיטני מיטתו מיטת עולם [לעולם הבא], ואיני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון. ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים, אחת של גן עדן ואחת של גיהנם, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי, ולא אצכה ע"כ.

ויש להבין מה שאמרו 'כיון שראה אותם התחיל לזכות', הלא בודאי

חובצתי, אולי היה טרוד בעבודתו
עבודת הקודש, ולא השגיח עליהם
כדבעי.

והנה החטא שהאדם חוטא בעצמו
יש לו גבול, כי צמחים חפשי,
ואחר שעוזב את העולם אינו חוטא
יותר, אבל מה שהזניח הדרכת בניו
ותלמידיו, ועל ידי זה ירדו המה
אחורנית צמרתם ויראתם, זה אין לו
גבול, ונמשך גם אחר מיתתו, שזה
נשאר לדורות, כי על ידי זה גם
בניהם אחריהם לא חינוכו את
משפחתם כראוי, וגם אחר מיתתו
ניתוסף עליו תמיד לפרוע 'החשבון'
שנגרם על ידו. ועל זה היה רבי יוחנן
בן זכאי צוכה, כי חשבון הזה אין לו
זמן מוגבל, אלא אם כועס עליו כעסו
כעס עולם, שבכל חטא וחטא שיעשו
עד עולם מתעורר שוב הכעס, ואם
אוסרני איסורו איסור עולם ואם
ממיתני מיתתו מיתת עולם, שאם
העונש על זה הוא מאסר או מיתה,
הרי זה מתעורר תמיד יום אחר יום.

וְלֵאמֹר עוד אלא שיש לפני שני דרכים
אחת של גן עדן ואחת של
גיהנם, ואיני יודע באיזו 'מוליכים'
אותי. והיינו הדרך שהייתי צריך לילך
ממעשי עצמי הוא גן עדן, אבל איני
יודע באיזו 'מוליכים' אותי, הבנים
והתלמידים צמעשיהם, לאיזו מקום
יוליכו אותי. ועל זה היה רבי יוחנן בן

שלו היתה, אלא של שכנינו היתה,
ומתוך שלא מיחה בה נקראת על
שמו. וכל מי שאפשר למחות לאנשי
ציתו ולא מיחה נתפס על אנשי ציתו,
באנשי עירו נתפס על אנשי עירו, בכל
העולם כולו נתפס על כל העולם כולו
ע"ש. ואם היה צידו ללמד ולהדריך
אחרים על דרך הטוב, ולא עשה כן,
ועל ידי זה הזניחו בעבודתם, הרי
הקולר תלוי בצוארו. ומכל שכן כאשר
לימדו מהתנהגותו איזה דבר קלות,
הרי הוא הכשיל אותם. וכאשר יבוא
יומו להתייצב לדין, אז יתן מתחלה
'דין' על מעשי עצמו, ושוב יעשו
'חשבון', כמה בניס היה לו, או כמה
תלמידים היה לו, אשר הוא אחראי
עליהם, ויתן דין גם על מעשיהם.

וְלֵבָן רבי יוחנן בן זכאי שהיה נר
ישראל' שתפקידו להיות נר
המאיר לעיני העם שלא יכשלו
בדרכיהם, ותפקידו היה להיות 'עמוד
הימיני', העמוד של תורה, אשר
מימינו אש דת למו (דברים לג-ב),
והיה 'פטיש החזק', שבכחו להכות
באגרופו ראש, טול מקל והכה על
קדקדן, אם כי ידע צנפשו גודל
מדריגתו שלא עבר מעולם גם על
נדנד חטא, אבל כשנכנסו תלמידיו
וראה אותם, ועלה על לבו האחריות
שהיה מוטל עליו על התנהגותם,
להדריכם בדרך ישרה, התחיל לצכות,
כי מי יאמר זכיתי לבי שיצאתי ידי

אותו מקושר להסמארט-פאן שלו, הוא מלמדם לשעשע ולצטל זמנם לריק, ומכל שכן כאשר יודעים הם שאין עליו פילטער, הרי הוא מנחםם לעצירות חמורות. וגם כאשר צרבות הימים יתעורר האב וישוב מאולתו, וישנה מעשיו לטובה, מכל מקום החינוך שנחן לצניו לא יוכל לעקור אותה למפרע, והם ימשיכו צמה שלימדם צנערותם, והרי זה כמעט מעוות לא יוכל לתקון, וחסרון לא יוכל להמנות (קהלת א-טו), וכעין שדרשו (תגיגה ט.) דקאי על הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר, שלא יוכל להשיב מעשיו שפעל.

האבות צריכין להכיר, אשר לא כל מה שנכון וראוי להם לעשות או לראות או לילך, הוא טוב גם לצניהם, ולפעמים יתכן שזהו כסם המות להצנים, הם צעירים ורכים, ופוחחים את עיניהם צגיל צעיר, כאשר עדיין אין דעתם מיושבת, לראות ולידע מה שאין צריכין, ויכול זאת להעצירם על דעתם ודעת קונם. וזה כולל כל הכלים הטובכנגיים, הגישה לזה פותחת להם פתח לחמשים שערי טומאה, והמקומות שהאבות הולכים לטייל ולהנפש, יתכן לקלקל הצנים קלקול עולם.

הכתוב (איכה ג-ב) מתאר ילדי ירושלים צעת החורבן, צני

זכאי צוכה, אם כי עדיין חי הוא וצידו עוד לעשות תשובה, כי זה מהני על חטא האדם עצמו, אבל על החטאים שבניו ותלמידיו עושים כתואלה מהחינוך שצאה על ידו, מה מועיל תשובתו, אם הם עומדים בצמרם, ולכן איני יודע באיזו מוליכין אותי.

זוה מוסר השכל לכולנו, עד כמה החוב מוטל על האבות שישגיחו על צניהם לחנכם ולחכמם לתורה ועבודה, ומכל שכן שלא יגרמו צמעושים חינוך קל לצניו, כי האב צביתו בכל תנועה הוא מדריך את צני ציתו. וכמו ששמעתי צסם הגה"ק מגאלאנטא ז"ל שיהיה רגיל לומר, שהאב לצני ציתו הוא כמו הרצי לחסידיו. וכמו שהרב זהיר בכל מעשיו כי יודע שבני אדם למדים ממנו, כן צריך האב להכיר שצכל מה שעושה לנגד צני ציתו, הוא כאומר אליהם, מה שאתם רואים אללי כן תעשו גם אתם כאשר תגדלו.

אם אין צני ציתו רואים את האב שהוא קובע עתים לתורה, הרי זה מחנך אותם לציטול תורה. וכאשר הם רואים אין תפלתו הוא, שהוא מהמהרים לצאת ומאחרים לצוא, ותפלתו מקוטע צראשיתו ואחריתו, וצשיתו יתירה צאמנע, הרי הוא מדריכם לזלזול צתפלה. וכאשר רואים

יותר מפז ופנינים, שאין מליון לו
לאדם אצנים טובים ומרגליות, אבל
מעשיהם הטובים של צניכם ילכו אחכם
תמיד, ואתם אכזרים עליהם, ומתנהגים
כיענים צמדצר, שמזיקין את צניהם
צמה שנותנים לפניהם לטעום
מהדברים שלא מזיק לעצמם, גם אתם
מתנהגים כן עם צניכם, אם אתם
אוכלים זכוכית ולא מזיק לכם, יערב
ויבוסם לכם, אבל מה אתם עושים עם
ילדיכם, המה אפרוחים רכים, ולהם זה
זיק.

[ונתעוררתי ממה שכתוב בסיקור]
היעצ"ך (במעמדות ליום
ראשון) וזה לשונו, הנה נא שמעתי
היהודים בארצות תוגרמה תולין צינת
הנעמית צצית הכנסת, כדי לעורר
אדם על הכוונה, ולא יציט הנה והנה,
כי צת היענה מחממת צינתה
צראייתה, ומוציאה צדרך זה אפרוחיה,
מכאן נראה מה חוש הראות פועל
עם עוצם ההצטה וההסתכלות, וזה
ענין נאות לתפלה עכ"ל. ולפי מה
שנתבאר יש צוה גם רמו הנוגע
לחינוך הילדים הבאים עם אבותיהם
לצית הכנסת].

*

כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני
נותן לכם לאחווה, ונתתי נגע
צרעת צצית ארץ אחותכם, וצא אשר

ציון היקרים המסולאים צפו [המהוללים
והנערכים צפו, הרואה אותם אומר
ראו תוארם של אלו כמראית פז] וגו',
צת עמי לאכזר כיענים צמדצר. וראיתי
לפרש האכזריות שיש צהיענים, כי
מצינו שהתורה אסרה לנו צין העופות
הטמאות את צת היענה (דברים יט-טו).
ומבאר בצעלי תוספות וצחוקוני (שם)
למה לא נאסר היענה עצמה, אלא
הצת, לפי שהיענה כשהיא גדולה אין
צשרה ראוי לאכילה שהיא קשה כעץ,
ואין צורך לאסרו, אבל אפרוחה כשהיא
קטנה, צשרה עדיין רך, ואסרה
התורה צאכילה ע"כ. וציאורו הוא,
דאיתא צגמרא (צצת קכת.) שמאכלה
של היענה היא צצרי זכוכית ע"ש,
ואם כן קיצתה קשה כצוול וצשרה
כעץ, ולא ניתן לאכילה.

ובאשר האפרוחים צאים ומצקשים
מזון, האם נותנת לה
ממאכלה הטעים לה, צצר זכוכית
מחודד ומשונן, ואינה מצינה שעצורה
זה מעדנים, משום שהושט שלה
וקיצתה קשה כעץ, אבל אפרוחה עדין
ורך, והזכוכית תנקוז את הושט
ותעשה חור צהקיצה, והאפרוח
תתיסר צעינויים קשים מפרי מעשיה.
וזהו האכזריות של היענים לאפרוחיה.

ועל דרך זה מתאונן הכתוב, צני
ציון היקרים המסולאים צפו, יש
לכם ילדים נחמדים, חשוצים הרבה

על פגם בצגדיו, שאין בני ציתו הולכים בצניעות כראוי, צגדים קצרים, צגדים שמראיהם מרעישים, שייטלין ארוכות שנאסרו מכל חכמי ישראל. והוא פליאה כי צהייתם נערות פנויות דקדקו על הצניעות, שהשערות לא יהיו ארוכות ומפוזרות, והזרועות יהיו מכוסים כראוי, ותיכף צליל חתונתם כאשר הם נעשו נשואות שאיסורן חמור, לצבצין שייטלין ארוכות ומפוזרות לכל צדיהם, והולכים תחת החופה צורעות מגולות למחנה ולשליש ולרביע. צחותו יום שהיו מרצים בתפלה וצחענית שיוכלו לצנות צית נאמן לה, מתחילים הם את חיייהם צאופן של פריצות. וכמה פעמים האב עצמו לא יודע איך תהיה לצוץ צתה לצחונתה ואחריה, אצל הוא אחראי להודיע תיכף כשנעשה כלה, איך וצחיה אופן תהיה הצגדים והשייטל צשעת הצחונה ולאחריו. - ולפעמים יש פגם גם בצגדי עצמו או בצגדי הצנים, שהולכין צדיפה קטנה שמכסה רק חלק מהראש, שסגולתה היא יראת שמים, כפי רישך כי היכי דתיהוי עלך אימתא דשמיא (שבת קנ"ו), ושאר צגדים או מנעלים או משקפיים הדומות לדרכי העכו"ם, ועל זה צא נגע בצגדיו, לעוררו לתקן פגם צגדיו.

ישוּב יש סוג של נגעי צמים, וזה צא על פגם הצית צחינוך הצנים, שיש חסרונות צהצית עם הצחון

לו הצית והגיד לכהן לאמר, כנגע נראה לי צצית (יד-לד). צחורת כהנים, והגיד, מלמד שמדקדק הכהן כיצד צא הנגע לציתו. לאמר, יאמר לו הכהן דצרי כצושים, צני, אין הנגעים צאים אלא על לשון הרע ע"כ. ויש להצין הלא צמירה היא לשון רכה, והרי כאן הכהן אומר לו דצרי כצושים.

וצראה כי הנה עונשי ה' צאים מדה כנגד מדה, וכמו שאמרו (סוטה ח): צמדה שאדם מודד צה מודדין לו. וכן מצינו צהכתוב (שמות יח-יא) כי צדצר אשר זדו עליהם, וצרש"י צמים דמו לצדצם, והם נאצדו צמים. ופירשו המפרשים צנעמו, כי צהיות שהעונש צא על ידי הצטא, וכאשר נענש צעונש של מדה כנגד מדה, קל לו יותר לקצוץ את העון שעשה, שמחמתו צא לו דוקא עונש זה, ומכיר מה מוטל עליו לתקן עצמו (ספר חסידים דפוס פארמא סימן רכא, נפש החיים ד-כט).

וצבוז כן עניני הנגעים הצאים על האדם הם מדה כנגד מדה, יש נגעי אדם, אשר זה מורה להאדם כי סיבת הצטא טמון צו בעצמו, שהולך אחר תאות לבו ואין לו מעצור, או שהשקפתו נלקה צדיעות כוצות, וצראשו נגעו, ועל כן מדה כנגד מדה צא לו הנגע צצצרו או צראשו. ושזו יש סוג של נגעי צגדים, שזה מורה

לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנו. שאינו משגיח על הנהגתם, ללמדם צינה, ולהלהיב לבצם לתורה ועבודה. והנגעים באים על זרת עין (ערכין טו.), שאין מראה עיניו רחצים להסתכל על כל מה שעוצר בהצית, אלא עינו זר, ומשגיח רק על מקצת דמקצת, הדברים העקריים, ולא יותר. ועל זה שולח ה' לו נגע בהצית, להכיר שיש דברים בהנהגת הצית שאינם כשורה, וישים לב לתקן אותם. וזה עליו הכתוב, וצא אשר לו הצית והגיד לכהן, מלמד שמדקדק הכהן כיצד צא הנגע לביתו (כי לשון הגדה מורה צעלמא על ריבוי דברים), והיינו שיחקור אותו הדק היטב על כל מה שעוצר בביתו עליו ועל בני ביתו, מה הוא מביא לתוך ביתו ומה נוהר שלא להביאו, איך הוא הנהגתו בשבתות ובמועדים, מה רואים בני ביתו בהנהגתו בקביעות עתים לתורה, או בהנהגתו בתפלה, איך היא דיבורו בבית וכו' וכו'. והכהן ילמד אותו צינה, ויאמר לו דברי כבושים, כפי מה שרואה שהאדם ההוא נריך למיקונו.

ואמר הכתוב וצא אשר לו הצית והגיד לכהן וגו', כי הנה מי שנמצא תחת ידו ושליטותו של אחרים, יודע שאי אפשר לו לעשות שום דבר נגד רצונם. ולדוגמא מי שנמצא בבית האסורין מבין שהוא נריך לציית לשר צית הסוהר, וכנגד זה מי שמתארח

בבית חבירו, מכיר שאי אפשר לו לעשות שם כל מה שעולה על רוחו, רק מה שהרשה לו הצעל הצית, ואי אפשר לו ללכת בכל חדר, או להשתמש בכל דבר, או לפשפש ולהסתכל צמה שלא ניתן לו. כמו כן מי שמכיר שיש אדון להצירה, הוא לא נמצא בביתו וברשותו, אלא צעלמו של הקדוש צרוך הוא, וזה תמיד לנגד עיניו ואינו שוכח זאת, זה מבין ומשכיל שאי אפשר לו לעשות או לילך או להסתכל בכל מה שרונה, אלא מה שהרשה לו הצעלים, זה הקדוש צרוך הוא, ומוכרח לציית בתרי"ג מצוות התורה, שזהו התנאים שהתנו עמו להיות לו זכות קיום צעלמו.

ובאשר האדם חוטא וצאים עליו נגעי צית, אמר הכתוב 'וצא אשר לו הצית', קיצת החטא היא צעזיל שחושב שהוא הצעלים של הצית, והצית הוא 'שלו', ומי יאמר לו מה תעשה, ולא מכיר שיש אדון להצירה, והוא רק כאורח בבית ה', שמוטל עליו לציית להוראת הצעל הצית. והגיד לכהן לאמור כנגע נראה לי צית, הנגע שנראה בהצית, משום שחשצתי שהצית היא שלי.

והנה כאשר הכהן שומע הנהגת ציתו, ורואה עומד לפניו אדם שהוא בתכלית הפשטות, היהדות בבית הוא על קצה המזלג, והוא נריך

הכמוז לשון הגדה ולשון אמירה. והוא, כי גם האב הממנה את בניו, צריך לירד לסוף דעתו של הבן, ולהתחזק במהותו וטבעו, איך יש לו להציע לפניו הדברים שרוצים לעוררו, כי לא כל אחד שוה, ומה שיוכל לומר לאחד אי אפשר לו לומר להשני. וכנגד ארבעה בני דברה תורה, החיוז עליו ללמד את כל סוגי בניו, אבל לכל אחד מהם אומר אמירה אחרת, שרק באופן זה ישיג ויגיע לתכליתו. יש לפעמים שצריך לדבר בתקיפות, וזה היה צעיקר דרך החינוך צימי קדם, כאשר הבנים היו מוכרחים להיות קשורים לבית אבותם, שלא היה מותר להם לחס ומקום ללון במקום אחר. לא כן לפי המצב צימינו, צריך להיות שמאל דוחה, ציד כהה, וימין מקרבת. והעיקר להעלות על הנס יופי דרכי התורה, הצדקה והחסד שיש בישראל, המדות הטובות שיש בבני תורה, ולהנהיג את הבית ברוח נוחה, לא להגזיה קול צעקות, שירגישו הבנים צהצות מנוחת נפשם, ואהבה עזה ציניהם לאבותיהם, ולבן חלש יוסף עוד עצמות אהבה ציתר שאת. ועל כן אמר 'והגדת' לבנך 'לאמור', אם אתה רוצה למשוך את לבבו לתורה ועבודה, אז יהיו הדיבורים אליו באמירה רכה, וכדברי אגדה המושכין את לבו של אדם (שבת פו.).

להוכיחו דברי כבושין, מוטל על הכהן להתחזק איך יציג לפניו דברי התוכחה, באופן שיתקבלו הדברים על לבו, ולהגיע להתכלית שיטנה מעשיו ומעשי בני ציתו לטובה. כי אם יגזיה עליו קולו ולולול צו שהנהגתו צפחיתות, מדרך העם הוא שכשומע ציקורת על עצמו, יצדיק את מעשיו והנהגתו, ולא יקבל תוכחתו. אלא יסביר לו דברים רכים יופי ונעימות דרכי התורה, שיכיר חשיבות קיום מצות ה', ויצין חומר הדברים. וזהו פירושו של תוכחה, הוכח תוכיח את עמיתך (ויקרא יט-ז), על דרך שנאמר (ישעיה א-ח) לבו נח ונוכחה יאמר ה', שפירושו צירור הדברים להכיר את האמת. אבל הנועק ומגזיה קולו שלא טוב עשה, זהו מחאה ולא תוכחה. ורק באמירה רכה המשיב את הנפש יוכל ללכוד את לבבו להפכו לטוב. וזהו שאמר הכתוב (משלי כה-טו) ולשון רכה תשצר גרם, שרק דברים נכוחים ונעימים יוכל לשבור רוחו עד עצמותיו. ולכן כאשר הכהן צריך לומר להבעלים דברי כבושין, יש לו לשנות הנהגת ציתו, שהוא דבר קשה כגידין, צוה עליו הכמוז והגיד לכהן 'לאמור', שיאמרנה באמירה רכה, באופן שיתקבלו הדברים, עד שיודה בעצמו שכנגע נראה לי צצית.

ובצין לשון זה מצינו צמנות ליל פסח, 'והגדת' לבנך ציום ההוא 'לאמור' (שמות יג-ח), הזכיר

בימי קדם, קודם המלחמה, היה הקשר של הבנים לאבותם חזק

בזי שרונה לראות נחת מבניו, נריך לקדר עצמו, שזשעה שיושב צבית אין לפניו אלא להשתעשע עם בני ביתו, לשמוע מה שיש להם לספר לפניו, או ללמוד עמהם. ויסגור את הטלפון שלו על שעה זו, כי בניס טובים וגורמליים חשובה יותר מכל מה שיש לפניו בעולמו, ומכל שכן צבוא יום השבת קודש יהא לצו וראשו פנוי לדבר עמהם בנחת. וצבוא ימי המועד, אשר שזוע שלימה הוא נמאל עמהם, חוץ משעות הלימוד, ידבר ויטייל וישחק עמהם, כדי שיקנה צוה קירוב לצבם, ולעורר אהבת בניס לאבותם.

וְלִבְּךָ בַמְנוּחָה הַיְחִידָה מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֵה הַכְּתוּב לְסַפֵּר לְהִילָדִים הַמְאֹרְעוֹת שֶׁעָבְרוּ עַל אֲבוֹתֵינוּ, כְּדֵי לַחֲזֹק אֹתָם בְּזוֹה בְּאִמּוֹנַת אֱלֹקֵי עוֹלָם, בֵּא הַצִּיּוּי וְהַגְדַּת לְבָנֶיךָ לְאִמּוֹר, הַגִּישָׁה עִם הַבָּנִים נָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּאִמְרֵה רַכָּה הַשּׁוֹבֵב אֵת לְבָבְךָ, וְלִהְיֶיךָ בְּזוֹה בְּנִיעִימוֹת בְּדֶרֶךְ הַגְּדָה, כְּמוֹ הַאֲגָדָה שְׁמוֹשַׁכַּת אֵת לְבֹו שֶׁל אָדָם. וְאִזּוּ יִפְעֻלוּ הַדִּיּוֹרִים וַיַּעֲשׂוּ רוֹשֵׁם עֲלֵיהֶם.

*

בַּמְּנַחֵה יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה שְׁלֹוֹשִׁין קִטְל קִטְל לְבָן בְּלִיל הַסֵּדֶר, וְהַרְבֵּה טַעֲמִים נִאֲמָרוּ בּוֹ. וַיֵּשׁ לֹוֹמֵר עוֹד, כִּי הִנֵּה מַנּוֹת הַלֵּילָה לְסַפֵּר יַיִחַת מַנְרִים לְבָנֵי בֵיתוֹ, וְהַגְדַּת לְבָנֶיךָ בְּזִיִּם הַהוּא לְאִמּוֹר, לְמַסּוֹר לָהֶם מֵה שֶׁקְּבַלְנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ דוֹר

ואמין, היו דבוקים בעצמות אהבה, כי הבנים קיבלו חבילות חבילות של אהבה ותשומת לב מאבותיהם. בכל יום כאשר נעשה לילה, שבתו כל המסחרים, שום חנות לא היה פתוח, בהרבה מקומות לא היה עוד לעקטער, ולא יכלו אפילו לטייל בחוץ. וממילא היו יושבים כל שעות הערב בהבית. וכאשר נכנס להבית לא היה טלפון עם מי לדבר ולבלות הזמן, והיו יושבים עם בני ביתם בקירוב הלבבות, ואהבה רבה הייתה שוררת בין האבות לבניהם.

כֵּן כַּהֵיּוֹם, אֲשֶׁר לֵילָה כִּיִּם יֵאִיר, הֵאֵב מִסְתַּוֹבֵב בְּחוּץ בְּלִילָה כְּמוֹ בְּזִיִּם, הַרְבֵּה דְבָרִים מִסְדָּרִים בְּלִילָה, וְלֹא נִכְנַס לְהַבֵּית בְּלִילָה לְשַׁעֲה קָלָה. וְגַם אִזּוּ רַק גּוֹפּוֹ נִכְנַס וְלֹא רָאָשׁוּ, כִּי הַטֵּלְפוֹן שֶׁצְבִּית וְהַסְמַאֲרֵט-פֶּאֶן בְּכִיסוֹ מַטְרִידִים אֹתוֹ. וְכַאֲשֶׁר מְדַבְּרִים הַיִּלָּדִים עִמּוֹ, שׁוֹמַע דְּבָרֵיהֶם רַק בְּאִזּוֹן אֲחַת, וְהַבָּנִים מַרְגִּישִׁין שֶׁאֵין עִם מִי לְדַבֵּר, הֵאֵב אֵינוֹ מַעֲוִיִּין בּוֹ כֻּלּוֹ, וְלִכֵּן הַקָּשֶׁר כַּהֵיּוֹם בֵּין הַאֲבוֹת לְהַבָּנִים הוּא רַק עַל קֶסֶה הַמּוֹלָג, וְכֹל רוּחַ מַנְוִיָּה בְּקַל מִפְרִיד בֵּין הַדְּבָקִים. כַּאֲשֶׁר הֵאֵב נָרִיךְ כְּכַר לְדַבֵּר וְלִהְיוֹכִית, אֵין עִם מִי לְדַבֵּר, כִּי מַעוֹלָם לֹא נִבְנָה בְּיַיִחַם קָשֶׁר שֶׁל אַהֲבָה חֲזָקָה. וְכַאֲשֶׁר מִתְבַּגֵּר עוֹד יוֹתֵר, לֹא מִתְחַשֵּׁב לְפַעֲמִים אֲפִילוֹ לְהִיּוֹת גַּעֲפֵלֵן לְהֵאֵב.

ובתפארת שלמה (פ' שמיני) כתוב
 לבאר מאמרו (יומא לג.)
 אין מעבירין על המנוח, וזה לשונו, כי
 כן דרך היצר לקרר את האדם בגשתו
 אל העבודה זו תפלה, לומר לו הלא
 אתה מלא עון, ואיך ימלא לבצך לגשת
 אל הקודש. חולס האמת אינו כן, כי
 הקב"ה שומע תפלת כל פה, ומרחם
 על הצרות לקבל צרחמים תפלתו. וזהו
 שאמר אין מעבירין על המנוח, כל
 יעלה על זכרונו העצירות צעת עשיית
 המנוח. והכתוב אומר (תהלים לד-ד)
 קור מרע ועשה טוב, בשעה שאתה
 עושה טוב, תסיר הרע מקרב לבצך,
 אל תזכור עוד עכ"ל.

והנה בעונות ישראל כתיב (ישעיה
 א-ח) אם יהיו חטאיכם כשנים
 כסלג ילצינו, אם יאדימו כתולע כלאר
 יהיו, הרי לנו כי בשעה שהאדם נקי
 מהחטא, מלוכס הוא בצגד לבן. ועל
 דרך זה יש לקיים ויגבה לבו צדרכי ה'
 (דברי הימים ב ז-ז), כאשר יושב לסדר
 את הסדר כליל פסח, שכל אחד הוא
 באותה שעה לבני ציתו כמו רבי
 לחסידיו, להלביב את לבצם לתורה
 ועבודה ואמונת חלקי עולם, על כן הוא
 לובש אז קיטל צגד לבן, להורות לו כי
 כלילה זו אין מעבירין על המנוח, ישכיח
 את חטאיו מעל לוח לבו, אלא יתענס
 לקיים מצות ה' בלי גרעון.

הסבא מקעלס ז"ל בספר חכמה
 ומוסר (ח"ב מאמר ריט) כותב,

דור מה שהם ראו צעיניהם ניסי ה'
 סם, העשר מכות, וקריעת ים סוף.
 שראו כולם שיש שליט צעולם, שהוא
 צראו ועושה צו כרצונו, לשדד מערכת
 השמים וטבעי העולם כפי מה שעולה
 צדעתו. ויש כלילה זו סגולה מיוחדת
 שיתקבלו הדברים באזני השומעים. אך
 לפעמים מתרשל האדם בחובתו, באמרו
 לנפשו איך ארהיב עון לגשת אל
 הקודש, הלא לב יודע מרת נפשו, איך
 מלוכלך הוא בחטאיו, ואיך אוכל
 להשפיע על אחרים, קשוט עצמןך ואחר
 כך קשוט אחרים. אבל באמת זו ענת
 היצר, צרצרות לרשל את ידי העובד
 בגשתו לשרת בקודש, ולקררו שלא
 ישלים מצות ה' עליו, ולגרשו מהסתפח
 בנחלת ה'.

אם כי צודאי מהראוי להיות חטאתו
 תמיד לנגד עיני האדם, וכמו
 שאמר דוד (תהלים נא-ה) כי פשעי
 אני אדע וחטאתי נגדי תמיד, אבל
 זהו רק בשעה שעושה חשבון הנפש,
 או בשאר זמנים הפנויים. אבל בשעת
 'עבודה', כאשר האדם הולך למלאות
 חובתו במצות קונו, כגון שהולך
 להתפלל או ללמוד או לעשות מצוה
 המוטלת עליו, אז כשעולה צרעיונו
 חטאיו ופשעיו, אין זה מצד הקדושה,
 אלא מצד היצר, לרשל ולקרר אותו
 מעשיית חובתו, ואז מוטל עליו לאזור
 מתניו, ולא להעביר מול עיניו את
 חטאיו באותה שעה.

על מה שאמר 'כחנות', דמי איכא ספיקא קמי שמיא ע"ש. וביאר על פי משל, יהודי שנוסע למסחר לעיר הגדולה צימי היריד, ושם באותו עיר דרים צנו וצתו, אך צימי היריד אין זמן להפגש ולהשתעשע עמהם, לזאת הוא מקדים לבוא יום לפני היריד, כדי שיהיה לו זמן לבקר את צנו וצתו, ואחר כך חוזר לעסוק במסחר היריד.

בך היה צינאת מנרים, זמן מכת בכורות הוא בצנות הלילה, אך צני בכורי ישראל עורכים ליל הסדר, מצות ומרורים וקרצן פסח שממנהרים לאכול בחפזון קודם חרות. ויש להקצ"ה יריד מצנות להכות כל צכור מנרים, אך קודם לכן הוא צא 'לבקר את צניו' כחצי שעה קודם, להשתתף יחד עמהם ולהסב צסעודתם. על כן אמר ה' 'כחנות הלילה אני יוצא צתוך מנרים', אני צא שעה אחת קודם לבקר אתכם, 'וצחצי הלילה' וה' הכה כל צכור, שאז נגמר הביקור של חכילת אפיקומן. ו'כחנות' לא נאמר על רגע המכה, אלא אז 'יוצא צתוך מנרים' לביקור צצחי ישראל, וצחנות הלילה וה' הכה כל צכור ע"כ. ודבר זה נשאר לעולמי עד, שכאשר צני ישראל עורכים את הסדר צליל פסח, הקצ"ה צא לבקר אותנו, וצאור פני מלך חיים, שמשרה קדושתו על הצית וצני ציתו.

שמפעם לפעם יצייר האדם את עצמו כגר נדק שהיום התגיייר, וצפעם הראשונה מצרך צרכת המוציא וצרכות המזון, ויתגלה לו צתוך הצרכות, מלים צפונות שלא ידענו על קיומן ע"כ. וזה מתאים ציותר צלילה זו שכל אחד יוצא מטומאת מנרים לחירות, ואם כי מתחלה עוצדי עבודה זרה היו אצותינו, עכשיו קרצנו המקום לעבודתו, אשר זהו גם צכל אחד צפרטיות, ומזה יקבל חזוק שיוכל לערוך את הסדר כראוי לצני ציתו. ולכן מתעטף צצגד לצן, שאין עליו שום לכוך וצבע, שהוא מתחיל היום עבודתו כקטן שנולד.

*

בלי פסח שורה קדושה עצומה צכל צית ישראל, אור גדול שלא מרגישין כזאת צמשך השנה, וכידוע מספה"ק שאנו מארחים צו את הקצ"ה ופמליא דיליה הצאים לצית כל ישראל, ואחכא דרחמנא אנו מסוצין (חוס' צרכות מצ:), וכל אחד לפי דרגתו מתעלה צאמונת חלקי עולם, הוא וצניו יחדיו. ומנה נעימים הם הדצרים, מה שפירש הגה"ק רצי שלמה קלוגער זצ"ל מה שאמר הכתוב (שמות יא-ד) כה אמר ה' 'כחנות' הלילה אני יוצא צתוך מנרים, ולהלן אמר הכתוב (שם יב-ט) ויהי 'צחצי' הלילה וה' הכה כל צכור, וכבר דקדקו חז"ל (צרכות ג:)

האקורים, ואז יזכה שיאיר צביתו אור גדול צליל הסדר, מהשראת השכינה שבצית, ויתלהב לצבות הבנים, ויכנסו הדברים באזניהם, וקדושת השכינה תהא מדצרת מתוך גרונו, לעורר את עצמו יחד עם בני ציתו, לאהבה את ה' וליראה אותו.

והבני כופל צוה בקשתי מה שעוררתי כבר, שגם אלו שיש להם פילטער, ישתדלו שיהיה עליו חותם מאושר מאותו קאמפאני שעשו את הפילטער, כדי שיוכל כל אחד לראות שיש עליו פילטער כשר. וכאשר יראה את חצירו שלוקח סמארטפאן צידו ואין עליו חותם, ישאל אותו למה אין לו עליו חותם הכשר. וצוה יזכה את הרצים שאין חטא צא על ידו. ויהיה לתועלת רצ גם לבני ובני ציתו, שיראו תמיד שיש להאז כל שיהא כשר, ויתחנכו שאין להשתמש בכלי שאין עליו פילטער. ויש לכל אחד להרגיל עצמו שלא ליגע בכלי שאין עליו חותם שהוא כשר.

*

יתן ה' שנוכל לחוג את החג בשמחה ובדיעות, ויושפע עלינו שפע קודש מהאור הגדול היורד בהחג, להיות טופח על מנת להטפית, להלהיב את לב בנינו לאמונת ה' טהורה, ולאהבה וליראה את ה', עדי נזכה

אמונם כואז הלצ לומר, אשר לא כל אחד יזכה לזה שהקב"ה ופמליא דיליה יכנסו לציתו צליל פסת, יהיו צמים אשר יפסת ה' עליהם ולא יכנס. והם הצמים אשר יש בהם כלים שאין עליהם פילטער. הכל זוכרים עדיין כי בהכינוס עולמי אודות פילטער, פסק הגאון צעל שבט הלוי ז"ל שגם איש יהודי פשוט לא יכנס לצית הזה, ואם כן פשיטא שהקב"ה שכתב צתורתו, ולא יראה צך ערות דבר ושצ מאחרין (דברים כג-טו), שלא יפסע צבית זה. וכמו כן כאשר פותחין הדלת בשפוך חמתך לכבודו של אליהו, ישאר עומד אלל הפתח ולא יכנס צתוכו. הרבה פעמים האצות אומרים ושואלים למה הם רואים צהבנים קרירות לעצודת ה', ואין משימים אל לבם כי הם המה הגורמים לזה, הם אין מניחין להשכינה לצוא אל ציתם, הם סוגרים את הדלת צפניה.

הם יושצים לספר ציציאת מצרים, להלהיב לב בני ציתם לאמונת אלקי עולם, אלל אם השכינה ופמליא דיליה לא נמצא שם צבית, אור הצית לא מלא מקדושתם, איזה רושם יוכל דצרו כבר לעשות. יתכן שמיום חתונתו ואילך, לא ציקר ה' צביתו אף פעם אחת, ואין יתחנך צבית כזה דורות ישרים ומצורכים.

כעת היא הזמן של ציעור חמך, לצער מציתו כל הכלים

לראות בקרוב גאולתנו ופדות נפשינו, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים, בניסן נגאלו ובניסן עמידין להגאל, צביחת בן דוד צב"א.

של"ם שבת הגדול פ' מצורע תשע"ו לפ"ק

ה' את עולמו, עוז אותה, והניחה לטבעי הזמן והמקרים, וכמו אומן שעשה כלי, אשר אחר שגמר אותה אין לו עוד שייכות אליה. אבל צאמת לא כן הוא, אלא הקב"ה לא עוז אותה, אלא הוא 'מנהיג לכל הברואים', הכל הוא צהשגחתו הפרטית על כל פרט ופרט שמתהוה בעולם.

והגדה בשביתת יום השבת, אנו מעידין שיש צורא עולם, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, וציוס השביעי שבת וינפש, אבל יתכן שאחר זה עוז את עולמו, ורק על השמים כבודו, ואינו משגיח בתחתונים. ולזה צאה לנו זכר יציאת מצרים, כי שם גילה ה' לעיני אבותינו, כי הטבע נמסרה בידו, והוא משדד אותה כפי רצונו, וכמו שהראה בהעשר מכות, ובעצם היציאה ממצרים, ושזב בקריעת ים סוף, אשר ראתה שפחה מה שלא ראה יחזקאל, ושם נתגלה לעיני כל, שהוא מנהיג לכל הברואים. וכמו שנאמר (שמות ח-יח) למען תדע כי אני ה' 'צ'קרב הארץ'

חג הפסח חיקרי שבת, וכמו שנאמר (ויקרא כג-טו) וספרתם לכם ממחרת השבת. וכמה טעמים נאמרו בזה. ונראה דהנה אנו אומרים, אני מאמין בצאמונה שלימה שהצורא יתברך שמו הוא צורא ומנהיג לכל הברואים. וזה כולל שני ענינים, חדא שהעולם אינו קדמון, אלא יש אדון להצירה, שהקב"ה צראו. ואמונה זו יש גם אלל הרבה מהאומות העולם, כי מי שמתצונן קצת, יצין וישכיל שעולם נפלאה כזאת עם כל פרטיה, חכמת הילוך השמש וירח וכוכבים, מיוזג חיות אצרי האדם, ואלפי אלפים סוגי בעלי חיים, וצמיחת כל מיני פרי הארץ, זה לא יתכן להיות רק בכח אלקי שעשה זאת. וזה דומה למי שמואל קומפיוטר בשדה, ואומר שזה נעשה מעצמו, שכל בר דעת יצין שיש כאן אחד שהטיל בתוכה כל הידיעות שנמצאים בזה. ועל זה אנו אומרים אני מאמין שהצורא יתברך שמו הוא ה'צורא'.

אמונא אמונתינו גבוהה ועמוקה עוד יותר, כי יתכן שאחר שצרא

ואם כן כאשר מעיד בשבת שצרכא ה' עולמו דציבור לצד צאתא קלילא בששת ימים, וכל הצריאה לכשלענמה היא איין, אם כן על כרחך טמונה ונסתרה בתוכה אמונה שהוא מנהיג לכל הצריאה, כי איך יתקיים דבר שהוא איין, צלי הדיבור שמהוה אותה. ועל זה אנו אומרים בכל יום, 'המחדש' בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית (בתפלת יו"ר אור), כי כל רגע שהעולם מתקיים הוא רק דציבור ה' שמחדשו שימשך להתקיים גם להלאה.

ובבזו כן צהג הפסח, כאשר אנו מעידין שהטבע כולה היא תחת יד ה' שמשדדו כרוננו, אם כן בתוך תוכה יש עדות כי ה' הוא הבורא, שאם לא כן איך יוכל לשדד הטבע כרוננו, ועל כרחך שהוא צראו במאמר פיו, ויוכל לסלקו במאמר פיו, ומה שמתקיים העולם צמעמדו, הוא רק מכח דיבורו הנכחי שמחיה אותה תמיד.

*

המנהג ליתן על השלחן מלח, ולטבול פרוסת המוציא במלח, אולם בפסח כתב הרמ"א (א"ח תעה-א) דאיין המנהג לטבול במלח בלילה ראשון ע"ש. ואבא מארי ז"ל בהגדה חדש האביב (בפסקא מוציא מנה) כתב בטעמו, דברמ"א (סימן קסו-ה)

(עיין רמב"ן שמות יג-טז). ואם כן חג הפסח משלים מה שחסר לנו בהשבת, כי שציתת השבת מגלה רק שהצורא יתצרך שמו הוא 'צורא', וחג הפסח משלים שהוא 'מנהיג לכל הצרואים', ועל כן אנו קורין את החג הזה בתואר 'שבת'.

אבל צאמת גם בשציתת יום השבת, אנו מעידין לא רק על עצם הצריאה, שעדות זו הוא בגלוי, אלא בתוך תוכה טמונה עדות גם שהוא מנהיג לכל הצרואים, והוא דידוע מאמר הבעל שם טוב ז"ע על הפסוק (תהלים קיט-ט) לעולם ה' דברך נצב בשמים, כי כל מאמר שאמר ה' בצריאת העולם, הוא עומד ונצב לעולמי עד לקיים הדבר שנצרא, ומאמר ה' יהי רקיע, עומד לעד ומקיים הרקיע שימשיך לעמוד עכדה"ק. וציארו זו, כי האומן שעושה כלי, כגון שעושה שלחן מעצים, אז אחר שנגמר הכלי איין לו עוד שום שייכות להכלי, כיון שלא חידש דבר, אלא עשה יש מיש, שהעצים היו קיימים גם קודם שנעשה ממנו הכלי, אלא הוא שינה צורתו ותצניתו. לא כן ה' שצרא עולמו יש מאין, שצאמת איין כאן כלום, רק דיבורו של ה' מהוה אותו מאין, לכן כל זמן שיש צו חיות נמשכת ממאמר ה' היא יכולה להתקיים, אבל אם תופסק לרגע ניצוך הדיבור שמחייבו, אז הוא חוזר לאין.

אין לו קיום וחיות אלא על ידי ניצוץ קדושה המהוה אותה. ומצינו שאמרו חז"ל (ב"ר ה-ד, וברש"י ויקרא ז-ג) בשעה שאמר הקב"ה יהי רקיע בתוך המים והי מצדיל צין מים למים (בראשית א-ו), התחילו מים התחתונים זוכים ואמרו אנון צעין למיהוי קרוב לחצר בית המלך כמו המים העליונים, עד שהקב"ה פייסם שיהיו המים מתנשכים על גבי המזבח, ועל כל קרבן תקריב מלח.

והנה כמו כן כשברא הש"ת שאר הבריאה בארץ הלזו השפל, שהוא רחוק מאור אין סוף ית"ש, הניצוץ דקדושה שבתוך כל דבר שהתרחק מאד מנקור קדושתו לא מלא מנות, כדרך בן שנתרחק מאביו ולבו מתפעם בקרבו ולא ינוח עד אשר יוכל להתקרב אל אביו. כמו כן היה העולם חסר מנוחה זו. עד שבא שבת, והאציל הש"ת קדושת שבת, ממילא הרגישו כל הנבראים שהם קרובים יותר אל הקדושה שנתרחקו ממנו וממילא מלאו מנוח. והיינו דאמרו חז"ל שהעולם היה חסר מנוחה, עד שבא שבת ובא מנוחה עכ"ל ק.

והנה לאחרונה נדפסו מכתבים מהגה"ק בעל שפת אמת ז"ל, וכתוב שם לזכר מאמרם (מנחות כא). על כל קרבן תקריב מלח (ויקרא

כחב בטעם דמנחה להביא מלח, יען דהשלחן דומה למזבח (תגינה כו.), והאכילה כקרבן, ונאמר (ויקרא ז-ג) על כל קרבן תקריב מלח ע"כ. וזהו בסתם אכילות של כל השנה, צריך לרמוז במלח שיזכרו שהאכילה תהיה בקדושה ובטהרה דוגמת קרבן, מה שאין כן באכילת מנחה, שהוא מנות עשה דאורייתא אין צריכין ענין קרבן, ובכל אופן שאוכל מקיים מנות עשה ע"כ.

וגראה עוד, דהנה מצינו בשבת בראשית דכתוב (בראשית ז-ג) ויכל אלקים ציום השביעי מלאכתו אשר עשה. ופירש רש"י הלא כבר כתוב יום השישי ויכולו השמים, אלא מה היה העולם חסר, מנוחה, בא שבת בא מנוחה (ב"ר י-ט) ע"כ. וצריך להבין ענינו אין שייך לומר שהיה העולם חסר מנוחה, הלא הנבראים לא הטריחו עצמם ולא יועפו ולא יוגעו בשבת ימי המעשה שנבראו, ומי הוא שהיה חסר לו מנוחה, ואיך בא להם על ידי שבת מנוחה שהיה חסר להם ציום החול.

ובתוב צערוגת הצופם (ר"פ בזה) דהנה כתוב (נחמיה ט-ו) אתה עשית את השמים, שמי השמים וכל נבאם, הארץ וכל אשר עליה, הימים וכל אשר בהם, ואתה מחיה את כולם, פירוש דכל מה שברא הקב"ה בעולמו

כל קרבן תקריב מלח, אפילו בשבת,
שגם אז יש חיוב למלוח הקרבנות
ע"כ.

ובעתה יש לומר דמטעם זה בליל
פסח אין צריכין למלח, כי
בפסח הרי בא השכינה ופמליא דיליה
בצתי ישראל, ואנו מסובין אתכא
דרחמנא, ואז אין המים התחתונים
משתוקקים להיות למעלה, כי השכינה
הוא בתחתונים, והם שזעים רצון
למטה, ואין צריכין לפייסם, על כן
נוהגין שאין מטבילין אז הפת במלח,
להורות לנו קדושת הלילה, על האור
הגדול שיש למטה בתחתונים, עד שאין
המים התחתונים צריכין עוד לפיוס.

3-א), אפילו בשבת ע"כ. והקשה
הרשב"א למה הוצרכו פסוק מיוחד
להתיר מליחה בשבת במקדש, הלא רק
במליחת עורות יש איסור משום
מעבד, אבל למלוח בשר ולהקריב תיכף
מה איסור יש בדבר ע"ש. וכתב ליישב
דכיון דמליחת הבשר בא לפיוס על
מה שהובדלו המים להיות בעולם הזה.
אם כן יש מקום לומר, דבשבת קודש,
אשר צריך ה' את יום השביעי ויקדש
אותו, שורה קדושה גם למטה, ואין
התחתונים מקנאים כלל בעליונים מרוב
הקדושה שיש בעולם, ואין טעם
שיצרכו לפנות את המים התחתונים,
ואם כן יתכן לומר שבשבת אין חיוב
למלוח הקרבנות, לכך אמר הכתוב על

